

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2015

Jonáš Kasal

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Zahraniční politika USA vůči rostoucím
mocnostem – Írán**

Jonáš Kasal

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

**Zahraniční politika USA vůči rostoucím
mocnostem – Írán**

Jonáš Kasal

Vedoucí práce:

PhDr. Martina Ponížilová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Poděkování:

Tímto bych chtěl poděkovat PhDr. Martině Ponížilové, Ph.D. za vedení práce, ochotu a poskytnutí odborných rad při psaní této bakalářské práce.

1	ÚVOD	6
2	TEORETICKÉ VYMEZENÍ POJMŮ	8
	2.1 Koncept moci	8
	2.2 Koncept světové mocnosti	11
	2.3 Koncept rostoucí mocnosti	14
3	VYMEZENÍ MOCNOSTÍ USA A ÍRÁNU	17
	3.1 USA jako světová mocnost.....	17
	3.2 Írán jako nová rostoucí mocnost	19
4	ZAHRANIČNÍ POLITIKA USA VŮČI ÍRÁNU	24
	4.1 Jimmy Carter.....	24
	4.2 Ronald Reagan.....	29
	4.3 George H. W. Bush	32
	4.4 Bill Clinton.....	36
	4.5 George W. Bush.....	41
	4.6 Barack Obama.....	46
5	ZÁVĚR	55
6	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	58
7	RESUMÉ	78

1 ÚVOD

Spojené státy americké jsou významným aktérem mezinárodního systému, který je obecně vnímán jako světová mocnost. V současném mezinárodním systému se však prosazují i ti, které označujeme jako nové rostoucí mocnosti. Mezi tyto aktéry řadíme například Brazílii, Indii, Čínu, Jihoafrickou republiku a také Írán, kterému se budu v této práci věnovat. Tématem této bakalářské práce je zahraniční politika Spojených států vůči Íránu. Vztahy mezi těmito státy jsou již po dlouhou dobu komplikované, na což mělo vliv více faktorů. Jednou z nejvýznamnějších událostí pro formování jejich vzájemných vztahů byla islámská revoluce v roce 1979, kterou lze považovat za zcela zlomový okamžik pro bilaterální vztahy těchto aktérů. Následky této události vedly k přerušení vzájemných diplomatických vztahů, které se až doposud nepodařilo obnovit.

Cílem mé bakalářské práce je analyzovat zahraniční politiku Spojených států amerických vůči Íránu, a to v období od roku 1979 do roku 2014. Odůvodnění zvoleného období spočívá v již výše zmíněných důsledcích islámské revoluce.

Práce je jednopřípadovou studií a k naplnění cílů této práce využiji metody analýzy. Výzkumná otázka mé bakalářské práce zní následovně: *Jak se vyvíjely vzájemné vztahy Spojených států a Íránu v časově vymezeném období, a jaké faktory vzájemné vztahy ovlivňovaly?*

Práce je členěna do tří částí. První část je věnována teoretickému vymezení této práce. Nejprve představím koncept moci, který je klíčovým tématem studia mezinárodních vztahů a zároveň z něj vycházejí zbylé dva koncepty této práce, a sice koncept světové mocnosti a koncept nové rostoucí mocnosti. V druhé části budu aplikovat koncept světové mocnosti na Spojené státy a koncept nové rostoucí mocnosti na Írán. Zde zmíním základní charakteristiky států dle vymezených konceptů. Ve třetí části budu analyzovat zahraniční politiku Spojených států amerických vůči Íránu v časově vymezeném období. Tato část

bude rozdělena dle funkčních období jednotlivých administrativ prezidentů Spojených států. Jmenovitě se jedná o administrativu Jimmyho Cartera, Ronalda Reagana, George H. W. Bushe, Billa Clintona, George W. Bushe a Baracka Obamy. Zde bude možné sledovat, jak se zahraniční politika Spojených států v průběhu let měnila a vyvíjela. V závěru práce zodpovím výzkumnou otázku a zhodnotím zahraniční politiku Spojených států vůči Íránu v daném období.

Při zpracování této práce budu čerpat především z cizojazyčných zdrojů, a to konkrétně ze zdrojů psaných v anglickém jazyce. Převážné užití zdrojů psaných v anglickém jazyce je zapříčiněno tím, že v českém prostředí je problematika této práce reflektována méně než v anglicky psaných publikacích. V teoretické části čerpám z prací významných teoretiků z oblasti mezinárodních vztahů. Analytická část práce převážně vychází z odborných knih a článků, vládních zpráv a z internetových článků.

U známějších perských jmen a názvů v práci využiji ustálenou českou transkripci a u méně známých jmen, u kterých neexistuje ustálená transkripce jsem použil transkripci dle česko-perského slovníku – *První česko-perský slovník* od R. Mirchi (Mirchi 1996).

2 TEORETICKÉ VYMEZENÍ POJMŮ

2.1 Koncept moci

Moc v mezinárodním prostředí představuje hlavní hodnotu, o kterou mají všichni aktéři značný zájem. Definice konceptu moci se v historii různě měnila podle toho, jakým způsobem se státy vyvíjely a jaké byly jejich přednosti. Proto lze jednoznačné vymezení moci v průběhu času považovat za obtížné. V 18. století, za dob agrárních ekonomik, byl za mocenského aktéra považován takový aktér, který disponoval velkou populací. Ve srovnání s tímto, byl po 2. světové válce za mocenského aktéra považován takový stát, který disponoval jadernou zbraní (Waisová 2009: 63). Přesto lze všeobecně říci, že mocný stát je takový stát, který disponuje velkou populací, rozsáhlým územím, politickou stabilitou anebo silou a moderně vyzbrojenou armádou (Waisová 2009: 63).

Samotný mezinárodní systém nutí státy k tomu, aby se chovaly a myslely agresivně (Mearsheimer 2001: 29). Agresivní chování států podporuje snaha přetrvání v systému. Žádný jiný cíl by neměl být pro aktéry mezinárodního systému důležitější, protože v případě ohrožení jejich přežití a existence, zákonitě nemůže naplnit své zbylé cíle (Mearsheimer 2001: 31).

Zajištění přežití úzce souvisí se snahou získat moc. Být nejsilnějším aktérem v systému je ta nejlepší cesta k pojištění si svého přežití, protože jakýkoliv silnější stát by se mohl stát případným agresorem. Pravděpodobnost, že slabší aktér napadne toho silnějšího, je velmi malá. Příkladem může být situace v severní Americe, kde je zcela nepravděpodobné, že by Mexiko nebo Kanada napadly znatelně silnějšího aktéra, kterým jsou Spojené státy americké (Mearsheimer 2001: 33-34).

Snaha získat moc může také produkovat agresivní chování aktérů, protože cílem každého státu je maximalizovat svoji sféru vlivu, která zákonitě musí být získána na úkor jiného aktéra. Zákonitost v tomto chování dle Mearsheimerovo pohledu také vychází z anarchického uspořádání mezinárodního systému (Mearsheimer

2001: 31). Získání nějakého statku na úkor druhého aktéra realisté označují jako Hru s nulovým součtem. Ta je založená na takovém principu, že vždy ze sporu o nějaký statek, území nebo také moc musí vyjít jeden aktér jako vítěz, který získá vše na úkor druhého aktéra, který o vše přijde a stává se tak poraženým. Hru s nulovým součtem realisté chápou i v případě přerozdělování moci. Soustředí se na to, aby jejich vliv na přerozdělování byl nejsilnější. Pro tento účel státy využívají různé vojenské, ekonomické nebo diplomatické prostředky. I v tomto případě mají někteří aktéři sklony k tomu chovat se agresivně, jsou jimi především světové mocnosti (Mearsheimer 2001: 34). Právě světové mocnosti jsou předmětem zkoumání realistů, a to z důvodu, že mají rozhodující roli na vývoj v mezinárodním systému. Zároveň nerozdělují státy na dobré a špatné, protože se všechny chovají podle stejných logických principů (Mearsheimer 2001: 17-18).

Hra s nulovým součtem je zřetelná také v otázce bezpečnosti. V případě, kdy jeden stát posiluje svoji vlastní bezpečnost, zároveň se tím oslabuje bezpečnost jiného státu. Je zřejmé, že není možné posilovat svoji bezpečnost a zároveň zachovávat bezpečnost druhého státu na stávající úrovni (Mearsheimer 2001: 36). K samotné bezpečnosti mezi aktéry nedochází ani v situaci, kdy se jedná o demokratické mocnosti. Jde především o to, že se každý stát primárně zajímá o svoji vlastní bezpečnost, bez ohledu na to, zda se jedná o demokratický nebo nedemokratický stát. Mearsheimer proto tvrdí, že ideálním stavem pro každou mocnost je stát se hegemone, protože pouze v tomto případě nemůže nikdo danou mocnost ohrozit (Mearsheimer 2001: 2-3)

Realisté tvrdí, že by bylo žádoucí, aby bylo dosaženo mírumilovného mezinárodního systému bez válčení a nevraživého boje o moc, ale dodávají, že to fakticky není proveditelné (Mearsheimer 2001: 17). V momentě, kdy se mezinárodní systém přeměnil z bipolárního na multipolární systém, ztratila se i možnost udržení stabilní situace v mezinárodním systému. Bipolární systém je totiž dle realistů lepší než systém multipolární, a to z toho důvodu, že v multipolárním systému existuje větší riziko vzniku nebo eskalace již

propuknutých konfliktů mezi státy (Drulák 2003: 63). I přesto se však realisté domnívají, že válku je nutné považovat za nutné zlo, kterému se ve snaze o získání většího vlivu moci není možno vždy vyhnout (Mearsheimer 2001: 17-18).

Dle realistů je moc chápána především jako vojensko-politická moc, která se obecně nazývá jako *high politics*. Vojensko-politická moc je definovaná vojenskou silou daného státu, jež zahrnuje vícero faktorů (hmotná vojenská síla, připravenost vojska a další). Oproti té vojenské moci, realisté nepovažují ekonomickou a další typy moci za prvořadé, jedná se totiž o méněcenné činitele. V literatuře se ekonomická a sociokulturní moc označuje jako *low politics* (Waisová 2009: 109).

Novější definice moci jsou ovlivněné i dalšími faktory. Jedná se o rozdělení vojenské moci státu (*hard power*) a moc jako umění jednoho aktéra ovlivnit druhého aktéra (*soft power*) (Waisová 2009: 63). Soft power, také nazýváno jako měkká moc, je specifická spíše pro liberální proud mezinárodních vztahů. Schopnost ovlivnit někoho tak, aby se přidal na naši stranu a přejímal naše názory, vyžaduje jiné prostředky, než vyžaduje prosazování našich zájmů prostřednictvím vojenské moci. Soft power je založena na přitažlivosti, zajímavosti nebo poutavosti aktéra, které dopomohou ovlivnit toho druhého (Flanderová 2013). Realisté naopak upřednostňují hard power jako nástroj prosazování svých cílů. Pro ni je typické využití různých donucovacích prostředků, ale také použití vojenské ozbrojené síly (Cooper 2: 2004). Pro Spojené státy americké je měkká moc velmi důležitým nástrojem. V Indexu měkké moci z roku 2011 se Spojené státy umístily na prvním místě. Poměrně novým pojmem je tzv. chytrá moc (*smart power*), která je kombinací dvou předešlých mocí. Tuto kombinaci velmi dobře zvládají právě Spojené státy, které používají smart power jako prostředek své zahraniční politiky (Krejčí 2014: 171).

2.2 Koncept světové mocnosti

Moderní pojetí konceptu světové mocnosti pramení z historických okolností v Evropě. Zde se vojenská síla a úspěšnost v ozbrojených konfliktech v důsledku častých válek stala hlavním kritériem pro naplnění statutu mocnosti. K roku 1914 na mezinárodní scéně působilo 9 mocností. Patřila mezi ně Velká Británie, Francie, Německo, Rakousko-Uhersko, Itálie, Rusko. Dále lze zahrnout tři mimoevropské aktéry, a to Japonsko, Spojené státy a Osmanskou říši. Postavení Japonska a Spojených států se rekrutovalo z jejich vojenské a průmyslové dominance v regionu. Na rozdíl od toho Osmanská říše byla zahrnuta především ze zdvořilosti a ne z důvodu její faktické síly (Buzan 2004: 46-49). Koncept světové mocnosti se ve 20. století dále rozvíjel, a sice ve dvou světových válkách byly mocnosti hlavními aktéry, kteří ovlivňovali světovou politiku. Ve studené válce tomu nebylo jinak, jelikož se jednalo o soupeření dvou světových mocností, a to soupeření mezi Spojenými státy americkými a Sovětským svazem. Právě proto si světové mocnosti zasluhují pozornost za jejich schopnost ovlivňovat mezinárodní systém (Mearsheimer 2001: 5).

Za mocnost je považován takový stát, který disponuje nějakou význačnou silou. Jedná se především o sílu vojenskou, která zajistí danému aktéru schopnost uchránit si svoji bezpečnost. Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, zajištění bezpečnosti je pro aktéra jedním z nejdůležitějších zájmů. V případě, že je stát schopen zajistit bezpečnost v mezinárodním prostředí svépomocí, jedná se o světovou mocnost (Krejčí 2014: 171). Dle Buzana je stát jako celek nejdůležitějším aktérem v mezinárodním prostředí, avšak zcela nejvlivnějším aktérem je světová mocnost. Dodává, že moc ve světovém uspořádání byla zpravidla vždy rozdělena jen mezi malý počet mocností. Moc těmto státům dodává jejich kontrola nad značnou částí vojenských sil, technologiemi, bohatstvím, ale i to, že jsou hlavním zprostředkovatelem politické a právní autority (Buzan 2004: 32).

Další autor, Kenneth Waltz, tvrdí, že stát nelze zařadit mezi mocnosti v situaci,

kdy vyniká pouze v jednom faktoru dle kterého tento statut udáváme. Proto nelze zahrnout mezi světové mocnosti stát, který vyčnívá pouze v počtu obyvatel nebo disponuje pouze ekonomickou silou. Waltz tvrdí, že ani není správné posuzovat stát dle predikce úspěšnosti v hypotetickém konfliktu, ale je nutné řídit se pouze tvrdými daty, které zcela přesně reflektují potenciál vojenské a ekonomické síly (Waltz 1979: 131). Mezi zásadní faktory patří právě vojenská síla, která nám napovídá, jak daný stát v mezinárodním systému figuruje. Silnější státy zpravidla bývají agresivnějšími, zatímco mocnosti, které nedisponují takovými kapacitami, tíhnou spíše k defenzivě na úkor ofenzivy (Mearsheimer 2001: 37).

Dle Hedley Bulla si světové mocnosti musí uvědomovat své význačné postavení a roli v mezinárodním systému, ale zároveň jej musí stejně vnímat i ostatní aktéři, jelikož světové mocnosti nesou značnou odpovědnost za bezpečnost a mír v mezinárodním systému (Bull 2002: 196). Chování světových mocností tak nelze považovat za bezmyšlenkovitou snahu o navýšení své moci. Každá světová mocnost musí nejprve vzít v úvahu dané rozložení sil v systému a také jak na její snahu budou reagovat ostatní aktéři. Přesto tato snaha velmi často nenapomůže k tomu, aby byla utvářena správná rozhodnutí. Lze nalézt dvě příčiny proč k tomu dochází. První lze hledat v tom, že se aktéři navzájem mystifikují a je v jejich zájmu, aby ostatní činili rozhodnutí, kterými sami sobě spíše uškodí. Druhou příčinu lze nalézt v tom, že samotné mocnosti si málokdy mohou být jisté svojí vlastní silou, protože skutečná síla nemůže být vyhodnocena, dokud nebude ověřena v reálném konfliktu. Toto tvrzení lze demonstrovat na první válce v zálivu, kdy značná část expertů předpokládala, že Irák bude silným protivníkem vůči Spojeným státům, ale ve skutečnosti Spojené státy s jejich spojenci v krátké době zcela přesvědčivě vyhrály. Světové mocnosti si nemohou být ani jisté tím, jak se zachovají případní protivníci. Německo se kupříkladu za první světové války domnívalo, že Velká Británie zůstane mimo konflikt a nepostaví se na stranu Ruska a Francie (Mearsheimer 2001: 37-38).

Světové mocnosti jsou často udržované v neustálém strachu, že může dojít ke konfliktu. Úroveň obavy z případného konfliktu může být proměnlivá, ale

nemůže se zcela vytratit, protože každý jiný stát může být potenciálním nepřítelem. V zájmu žádné světové mocnosti není, aby přišla o své postavení, a proto musí být vůči ostatním podezřívavá, a to především vůči jiným mocnostem, které povětšinou disponují větší vojenskou silou, což je činí nebezpečnějšími. Obavu podněcuje i to, že neexistuje žádná nadřazená autorita, která by byla zcela schopna potlačit případnou hrozbu (Mearsheimer 2001: 30-32). Světové mocnosti se tedy v první řadě soustředí na vyvažování států, které mají dostatečné kapacity k tomu, aby mohly ohrožit jejich postavení, ale zároveň na státy, které mají potenciál rozšířit svoji sféru vlivu. Například vysoká populace anebo rostoucí ekonomika jsou faktory, které se v budoucnu mohou promítnout ve vojenské síle státu (Mearsheimer 2001: 45-46). I v případě, že se jedné světové mocnosti podaří získat znatelnou vojenskou převahu v porovnání s ostatními aktéry, je mylné se domnívat, že by se měla smířit s tímto stavem a cítit se bezpečně. Především se jedná o nejasnost v tom, kdy se již může cítit bezpečně. Zda danému aktéru bude stačit dvakrát větší armáda nebo nikoliv. Toto nelze jednoznačně stanovit, protože i slabší stát může mocnost oslabit za předpokladu, že použije dobrou strategii. Dalším faktorem je to, že rozložení sil se neustále mění, tudíž lze jen těžko predikovat, zda by současný stav dané mocnosti stačil i v budoucnu (Mearsheimer 2001: 34-35). Momentální status quo může být smířlivý pouze pro mocnosti, které v dané době nemají dostatečné kapacity na to, aby mohly aspirovat na post hegemonu. Zároveň to ale neznamená, že by měly rezignovat ve snaze o rozšíření své sféry vlivu (Mearsheimer 2001: 35-37).

Světové mocnosti se však zajímají i o jiné otázky než jen bezpečnost, například usilují o ekonomickou prosperitu, mnohdy se snaží bojovat za lidská práva anebo se snaží šířit určitou ideologii, jako tomu bylo za studené války. Ve skutečnosti tyto činy nevypovídají příliš mnoho o zájmech samotných mocností. Ekonomickou prosperitu lze vnímat jako fundamentální prvek pro další zbrojení, jelikož může zpřístupňovat další prostředky, které lze investovat do zbrojení. Činnost mocností v otázce humanitárních intervencí je nejasná. Humanitární

intervence nejsou pro mocnost nikterak nákladné a nehrozí při nich značné ztráty, přesto se nesetkáváme s význačnější ochotou mocností na těchto akcích participovat. Příkladem může být intervence Spojených států v Somálsku. Zde ztráta 18 amerických vojáků zapříčinila ukončení mise a zabránění naplnění jejích cílů. Následky tohoto neúspěchu lze vyzorovat i v budoucnu, a to například v průběhu genocidy ve Rwandě v roce 1994. Spojené státy odmítly intervenovat i přesto, že by tato činnost nijak neměla ovlivnit jejich mocenské postavení. Šíření ideologie ze strany určité světové mocnosti také bývá sporné. Mearsheimer uvádí příklad z období studené války, kdy Spojené státy byly ochotné spolupracovat s mnohými autoritářskými režimy. Uvádí spornost těchto činů z důvodu, že Spojené státy daly přednost tomu, aby zamezily možnému šíření mocenského vlivu Sovětského svazu na úkor svého ideologického závazku, jehož cílem je šíření demokracie (Mearsheimer 2001: 46-47).

2.3 Koncept rostoucí mocnosti

Vývoj v období po studené válce potvrzuje fakt, že mezinárodní systém není neměnný (Gratius 2008: 1). Tato změna měla mimo jiné značný vliv na chování jednotlivých aktérů, kteří se nově začali emancipovat a hlásit o svůj podíl na moci. Mezi takové aktéry patří takzvané nové rostoucí mocnosti (Tank 2012: 1). Očekává se, že rostoucí mocnosti budou mít značný vliv na politické a ekonomické rozdělení sil v 21. století, ale přesto neexistuje jednoznačná definice o tom, které státy lze považovat jako nové rostoucí mocnosti, a které nikoliv (Hart - Jones 2010: 65). Právě z toho důvodu jsem pro tuto práci zvolil přístupy několika autorů, kteří se rostoucími mocnostmi zabývají. Někteří autoři například mezi nové rostoucí mocnosti zahrnují státy, které jsou členskými státy uskupení BRICS. Toto uskupení je tvořeno Brazílií, Ruskem, Indií, Čínou a Jihoafrickou republikou (Hart - Jones 2010: 65). Tato skupina původně nesla označení BRIC, protože do ní nebyla zahrnuta Jihoafrická republika. Skupina BRIC byla poprvé zmíněna ve zprávě ekonoma Jima O'Neilla, kterou v roce 2001 uveřejnila společnost Goldman Sachs. Jim O'Neill ustanovil tuto skupinu především na

základě ekonomického potenciálu těchto zemí. Již při publikování dané zprávy v roce 2001 tyto státy zastávaly na 23 % světového HDP- (O'Neill 2001: 1). Ve své další zprávě O'Neill představil svoji predikci na rok 2050, ve které tvrdí, že pokud se v současném vývoji nestane nějaký dramatický zvrat, státy BRIC budou patřit mezi zcela nejsilnější ekonomiky světa (Wilson – Stupnytska 2007: 8). Zároveň však existují názory domnívající se, že definování nových rostoucích mocností pouze jako státy BRICS je mylné, jelikož je nutné v této definici zahrnout i státy druhého stupně, jako například Indonésie, Turecko nebo Mexiko (Tank 2012: 2).

Jim O'Neill v roce 2005 představil další koncept, který nese název the Next Eleven a zahrnuje Bangladéš, Egypt, Indonésii, Írán, Jižní Koreu, Mexiko, Nigérii, Pákistán, Filipíny, Turecko a Vietnam- (O'Neill – Wilson – Purushothaman – Stupnytska 2005: 7). Státy z této skupiny již teď tvoří 7 % ekonomiky na světě (O'Neill 2007: 161) a k roku 2050 by mohly dosáhnout až ke dvou třetinám HDP zemí skupiny G7 (Wilson – Stupnytska 2007: 4). Těmto zemím napomáhá k dramatickému rozvoji vysoká míra urbanizace, atraktivita pro investory, technologický rozvoj anebo vysoká míra populace (O'Neill 2007: 161).

Dalším autorem je Pinar Tank, který na základě kolokvií, jež se uskutečnila pod záštitou Mezinárodního institutu pro výzkum míru v Oslu (*Peace Research Institute Oslo – PRIO*) představil svoji publikaci, ve které tvrdí, že lze nalézt určité charakteristické znaky pro rostoucí mocnosti, přestože by bylo značně vybízející tvrdit opak. Za první jednotlicí prvek považuje jejich rostoucí potenciál v otázce ekonomiky. Druhým jednotlicím faktorem je snaha rostoucích mocností, aby byly ostatními aktéry jako nové rostoucí mocnosti vnímány. Ideální stav je ten, pokud je takový aktér považován za lídra na regionální úrovni, jelikož tento předpoklad vede k tomu, aby se danému aktéru dostavilo postavení nové rostoucí mocnosti. Další jednotlicí prvek shledává v chování těchto aktérů v mezinárodním systému. Tvrdí, že nové rostoucí mocnosti se mnohdy chovají konfrontačně s daným rozložením sil v mezinárodním systému. Ilustrační příklad uvádí na

dohodě v otázce nízce obohaceném uranu z roku 2010, a to mezi Íránem, Brazílií a Tureckem. Tato dohoda byla přímo v rozporu se zájmy Spojených států amerických (Tank 2012: 2-4).

Jednu z možných definic nové rostoucí mocnosti ustanovil Eduard Jordaan (Jordaan 2003: 168), který nové rostoucí mocnosti charakterizoval takto:

- jedná se o státy, které jsou nestabilní a staly se v nedávné době demokraciemi anebo se jedná o státy, které se vyznačují značně nedemokratickými aspekty;
- disponuje značným vlivem ve svém vlastním regionu;
- v globální ekonomické sféře působí na semiperiférii;
- bohatství uvnitř tohoto státu je rozděleno značně nerovnoměrně;
- snaží se využívat svého potenciálu na regionální úrovni a chce zastávat vůdčí roli v otázkách regionální spolupráce nebo integrace;
- v mezinárodním systému se mnohdy vyznačují reformistickými snahami

Nové rostoucí mocnosti ve formulaci od Susanne Gratiusové by měly naplňovat určité předpoklady. Měly by disponovat určitou ekonomickou, populační a vojenskou silou. Autorka ale dodává, že jednotlivé rostoucí mocnosti si zaslouhují své postavení z rozličných příčin. Uvádí, že zatímco státy jako Indie, Brazílie a Čína disponují zejména ekonomickou silou, tak státy jako Indonésie, Nigérie anebo Bangladéš disponují vysokou populací. Mezi státy, kterým napomáhá vojenská síla, zahrnuje Írán a Pákistán (Gratius 2008: 2-3).

Dále by nové rostoucí mocnosti dle její definice měly disponovat i aspekty, které nelze jednoznačně kvantifikovat, a to efektivní diplomacie a s tím schopnost zajistit uznání svého postavení ze strany ostatních aktérů. Dále dodává, že rozdílnost mezi jednotlivými rostoucími mocnostmi tkví v jejich odlišném postoji vůči mezinárodnímu systému. Nepředpokládá, že by se státy jako Čína nebo Indie soustředily na šíření svého vlivu prostřednictvím určitých ideologických hodnot na rozdíl například od Íránu nebo Pákistánu (Gratius 2008: 15).

3 VYMEZENÍ MOCNOSTÍ USA A ÍRÁNU

3.1 USA jako světová mocnost

Koncept světové mocnosti jsem se rozhodl aplikovat na Spojených státech amerických na základě již uvedeného tvrzení od autora Barryho Buzana (Buzan 2004: 32), který tvrdí, že světová mocnost je takovým státem, který drží moc nad značnou částí vojenských sil, technologiemi, bohatstvím. Zároveň světová mocnost dle této definice je státem, který je hlavním zprostředkovatelem politické autority v mezinárodním systému.

V otázce vojenské síly lze konstatovat, že Spojené státy jsou nadále aktérem s největší vojenskou silou v mezinárodním systému (IISS 2014: 42). Jejich primárním cílem využití vojenské síly je ochrana svého území a svých zájmů v zahraničí. Spojené státy americké definují tři hlavní zájmy, jež jsou pro ochranu jejich bezpečnosti stěžejní, a sice již zmíněnou ochranu vlasti, zakončení konfliktu, který by mohl vykazovat destabilizační prvky v oblasti zájmu Spojených států a uchování svobody pohybu na globální úrovni. Spojené státy zastávají názor, že pro splnění výše zmíněných zájmů a cílů je nutné mít tak velkou vojenskou sílu, aby se bylo možné ubránit ve dvou zároveň probíhajících ozbrojených konfliktech. Kategorizaci hrozeb Spojené státy provádějí dle závažnosti, rozdělují tak hrozby od malých po závažné (The Heritage Foundation 2015). Na základě toho se určují oblasti amerických vojenských aktivit. Spojené státy americké jsou totiž aktivní ve velmi mnoha oblastech světa. Pokud vezmeme v potaz veškeré aktivity, Spojené státy byly od roku 1980 aktivní na všech světových kontinentech. Jednalo se jak o obranu vlastních zájmů v zahraničí, tak o aktivity v rámci NATO či OSN (například vojenská participace v občanských válkách). Nejznámějšími oblastmi, ve kterých byla přítomna americká vojska, jsou samotný Írán, Libanon, Libye, Somálsko anebo Afghánistán, ale byly také aktivní v bývalé Jugoslávii nebo v Kolumbii (Grossman 2014).

V roce 2012, před prezidentskými volbami ve Spojených státech, vyhlásil Barack Obama novou strategii financování vojenských aktivit. Obama přislíbil škrty na více než 10 let a ročně bude do armády investováno 489 miliard amerických dolarů (The Washington Post 2012). I přes tyto škrty jsou částky vynakládané na vojenské aktivity Spojených států enormní a ve srovnání s jinými státy i několikanásobné. Na rok 2014 byl rozpočet 600 miliard amerických dolarů. V porovnání s americkými protějšky, dosahují americké výdaje až dvojnásobku výdajů Ruska a Číny dohromady. Spojené státy tvoří 35% všech světových vojenských výdajů (The Economist 2014). V roce 2012 se v žebříčku států s největšími výdaji Spojené státy umístily na devátém místě (před nimi byl například Jižní Súdán, Irák nebo Omán) (CIA 2015).

Spojené státy americké také patří mezi země, které vlastní jadernou zbraň a dle počtu jejich jaderných zbraní, je můžeme označit jako jadernou mocnost (Arms control Association 2015). Společně s Čínou, Francií, Ruskem a Velkou Británií jsou vlastníky jaderných zbraní, kteří podepsali Smlouvu o nešíření jaderných zbraní (celkem smlouvu podepsalo 189 zemí světa). Tato smlouva byla vytvořena s cílem podpořit mírové využití jaderné energie, zabránit samotnému šíření a jako prostředek pro budování důvěry mezi zúčastněnými státy (UN 2015). Spojené státy mohou být jadernou mocností právě díky počtu jejich jaderných zbraní. Celkem dle Federace amerických vědců vlastní 4800 jaderných hlavic, zahrnující taktické, strategické i nenasazené jaderné hlavice (Arms control Association 2015).

Z ekonomického hlediska jsou Spojené státy také považovány za mocnost ve světovém měřítku. Dlouhé roky se Spojené státy držely na první pozici v žebříčku ekonomicky nejvyspělejších zemí světa, ten je sestavován na bázi hrubého domácího produktu. HDP Spojených států se každým rokem o něco zvyšuje, jelikož v roce 2010 bylo HDP Spojených států necelých 15 bilionů amerických dolarů, v roce 2013 už 16,7 bilionů amerických dolarů (The World Bank 2015). V roce 2014 HDP dosahovalo 17,4 bilionů a odhady na rok 2015 jsou 18,1 bilionů dolarů (CNN 2015). V roce 2014 však Spojené státy opustily

první příčku největší ekonomiky na světě a nahradila je Čína. Dle Mezinárodního měnového fondu (MMF) měla čínská ekonomika předstihnout USA o 0,2 bilionu dolarů. Tyto informace mohou být však zkreslené jednak nepřesností vykázaných údajů ze strany Číny a také nevypovídající opravdovou hodnotou, jelikož Parita kupní síly není v obou zemích shodná a fakt, že Čína vykazuje nejvyšší HDP na světě nemusí znamenat, že je i nejbohatší zemí (Carter 2014).

3.2 Írán jako nová rostoucí mocnost

Pro tuto bakalářskou práci, která se týká tématu Íránu jako rostoucí mocnosti jsem vybral různá pojetí rostoucích mocností od několika autorů (Gratius, Jordaan a Tank). Od Eduarda Jordana (Jordaan 2003: 168) používám definici, že nové rostoucí mocnosti vykazují určité nedemokratické aspekty a snaží o nárůst svého vlivu na regionální úrovni. Od autorky Susanne Gratius (Gratius 2008: 2-3; 2008: 15) jsem vybral aspekty vojenské síly a snahy o rozšiřování své sféry moci prostřednictvím ideologických hodnot. Třetím autorem, od kterého jsem si vybral další definice je Pinar Tank. První vybrané tvrzení je, že rostoucí mocnosti vykazují konfrontační prvky chování v mezinárodním systému a druhým tvrzením je, že rostoucí mocnosti vykazují určitý rostoucí ekonomický potenciál (Tank 2012: 2-4).

Při pohledu na otázku nedemokratických znaků lze říci, že Írán toto kritérium splňuje, a to z mnohých důvodů. Hlavním představitelem státu je duchovní vůdce, který disponuje prakticky neomezenými pravomocemi a jeho mandát není nijak omezen (Freedom House 2015). Demokratickými nemůžeme shledat ani volby, ve kterých je přímo volen například prezident nebo parlament. Rada dohlížitelů, v jejímž čele je duchovní vůdce, disponuje neomezenou mocí učinit jednotlivé kandidáty za nevhodné (Freedom House 2015). Příklad si můžeme uvést například u prezidentských voleb. Kandidát v těchto volbách musí být shledán loajálním vůči Islámské republice a oficiálnímu náboženství a zároveň také dochází k zamezování kandidatury ženám (Amnesty International 2013).

Další nedemokratické aspekty lze shledat v omezování svobody slova, omezování přístupu k informacím, které jsou také značně cenzurované. Írán také nemůžeme shledat za právní stát, mnohé procesy bývají vykonstruované vůči členům opozice. V Íránu také dochází k postihu sexuálních menšin anebo dochází k odsouzení k trestu k smrti osobám, které se dopustily trestného činu před dosažením plnoletosti (Freedom House 2015).

Otázka snahy o navýšení svého vlivu na regionální úrovni byla významná již za Šáhova režimu a tento stav přetrval i po islámské revoluci (Ponížilová 2011: 76). Po samotné islámské revoluci také můžeme reflektovat, že význam Íránu vzrostl, ale přesto jej nelze jednoznačně klasifikovat jako regionální mocnost. Íránu v tomto brání samotný charakteristický znak blízkého východu, v němž se žádnému aktéru nedaří v dlouhodobém horizontu zastávat vůdčí roli, která by byla akceptována ostatními aktéry. Íránu také nepřispívá k navýšení jeho role v regionu jeho kulturní a etnická odlišnost od ostatních aktérů v regionu (Godehardt -Nabers 2011: 163). Spolupráce ze strany Íránu je spíše navazována s aktéry, jejichž chování je konfrontačním vůči západu, a to kupříkladu se Sýrií, Hizballáhem, Hamásem anebo s Islámským džihádem. Íránskou spoluprací lze také nalézt se šíitskou opozicí v Bahrajnu a v Iráku (Ponížilová 2011: 77). Další příklad podpory šíitského obyvatelstva v zahraničí můžeme bezesporu nalézt v Jemenu (Khelghat-Doost 2014). Například spolupráce s Hizballáhem Íránu bezesporu napomohla k navýšení jeho vlivu v rámci regionu (Naím 2011). Přese všechno můžeme nalézt určité příčiny proč Írán zastává význačnou roli v regionu. Narůstající počet vzdělaných obyvatel, poměrně rozlehlé území s výhodně situovanou geografickou polohou. Další aspekty můžeme sledovat také v rozvinutých technologických a vojenských odvětvích anebo v ekonomickém potenciálu země (Ponížilová 2011: 76).

V otázce snahy šíření svého vlivu a konfrontačními prvky v chování vůči stávajícímu rozložení sil v mezinárodním systému lze najít určitou spojitost. Silný ideologický vliv, který disponuje konfrontačními aspekty lze reflektovat již od samotné islámské revoluce (Mozaffari 2009). Značný vliv na íránskou

politiku má Chomejního exilové dílo *Islámský stát*, jehož koncept se stal stěžejním dokumentem pro vývoj Íránu po islámské revoluci (Tureček 2013: 172). Chomejní v této publikaci uvádí, že veškeré neislámské režimy jsou polyteistické, k čemuž dodává, že veškeré tyto prvky musí zcela vymizet ze života muslimů (Chomejní 2004: 45–46). Dále se vymezuje vůči koloniálním státům, které označuje za egoistické vládcy, kteří pouze roztržili islámskou vlast a rozdělili lid na utlačovatele a utlačovaně. K tomuto podotýká, že není jiné možnosti než docílit opětovného sjednocení islámských národů a nastolit v nich islámskou spravedlnost a vládu (Chomejní 2004: 46–47). Mozaffari (Mozaffari 2009) uvádí ve svém díle význam íránské ideologie, která je úzce spjata s náboženstvím ve vztahu vůči státu Izrael. Mozaffari uvádí, že postoj vůči státu Izrael se neopírá o žádné racionální důvody jako například možné ohrožení teritoriální celistvosti nebo národních zájmů, ale pouze na ideologickém základu. Mozaffari také uvádí na studené válce íránské ideologické vymezování se vůči mezinárodnímu systému jako takovém, a to na tom, že Írán nebyl ochotný spolupracovat s Ruskem ani se Spojenými státy.

Íránské vojenské síly čítají na 523 tisíc aktivního vojáků a 350 tisíc vojáků v záloze. Íránské aktivní vojenské jednotky se dále dělí na armádu standartního typu a íránské revoluční gardy (IISS 2014: 319). Íránské armádní složky také disponují více jak 1800 tanky, letecké jednotky disponují více jak 330 letadly a námořní jednotky mají k dispozici více jak 100 plavidel (Katzman 2015: 18). Hlavní íránská vojenská síla tkví v takzvaných íránských revolučních gardách (IISS 2014: 318). Tyto jednotky jsou úzce spjaté s porevolučním zřízením v Íránu a jejich vliv přesahuje do vrcholné politiky (International Business Publications 2005: 60). Revoluční gardy také drží kontrolu nad dobrovolnickými jednotkami basídž, které se například zúčastnily represí vůči povolebním demonstracím (International Business Publications 2005: 60). Hlavním problémem íránských vojenských sil je, že íránský režim je sužován sankcemi, které přináší neblahý vliv na možnost inovovat vojenskou techniku. Íránský válečný potenciál spíše spočívá v asymetrické válce, a to kupříkladu s mnohými

státy v regionu blízkého východu, ale íránské ozbrojené síly by jednoznačně nemohly konkurovat ozbrojeným silám například Spojených států. Především tato neschopnost konkurovat natolik silným ozbrojeným silám může být motivem ke snaze posílení svého jaderného programu, který by jednoznačně mohl napomoci k vývoji íránských ozbrojených sil (IISS 2014: 318). Možné íránské získání jaderné zbraně Spojené státy dlouhodobě vnímají za hlavní hrozbu vůči jejich národním zájmům (Katzman 2015: 19-20). Za další potencionální hrozbu je vnímáno ze strany Spojených států možné použití raket vůči jejich námořním silám v regionu. Dle Spojených států Írán také může produkovat chemické či biologické zbraně (Katzman 2015: 30). Írán má také vliv na možné ozbrojování šíitů napříč regionem (Katzman 2015: 17).

Před islámskou revolucí měl Írán jednu z nejvyspělejších ekonomik v regionu Blízkého východu. Momentálně však íránská ekonomika skomírá, což je zapříčiněno například vysokými vládními dotacemi pro vybrané sektory, inflací, rozsáhlým veřejným sektorem anebo také korupcí (Heritage 2015). I přesto se Írán nachází mezi dvaceti největšími ekonomikami světa (The Economist 2015). Nicméně tato pozice se odvíjí od příjmů z ropy, které jsou charakteristické svojí nestálostí. (World Bank 2015). I přes atraktivitu íránského trhu a poměrně vstřícnější zahraniční politiku prezidenta Rúháního, je zabráněno možnému otevření íránské ekonomiky. Zábranami jsou především sankce, které byly na Írán uvaleny (The Economist 2015). Sankce zapříčinily několik efektů a vlivů v íránské ekonomice. Sankce například způsobily pokles hrubého domácího produktu. Další efekty se týkají snižování cen ropy a zemního plynu, což zapříčiňuje také snížení objemu produkce ropy. Kvůli sankcím má Írán také nepřístupné zahraniční fondy, z kterých není možné repatriovat íránské rezervy. Z důvodů sankcí byla íránská vláda nucena opětovně upravit oficiální kurz měny, jelikož hodnota íránské měny zaznamenala pokles. S tímto poklesem dále souvisí zvyšující se míra inflace, jež v průběhu minulých let dosahovala 50% až 70% hodnot. V neposlední řadě sankce ovlivnily samotnou průmyslovou výrobu. Írán je sice industrializovaný (zejména v automobilovém sektoru), ale je závislý na

dodávkách dílů, které jsou kvůli sankcím velmi těžko získatelné (Katzman 2015: 50–51). Írán se jakožto energetická mocnost umísťuje na předních pozicích producentů ropy a zemního plynu (Coşkun 2009: 180). Nejvýznamnějšími odběrateli jsou Čína, Rusko, ale také Indie. I tento sektor je sankcemi postižen, i přesto Írán vyváží ropu a zemní plyn do asijských zemí, ale také na evropské trhy. Potenciál Íránu jako energetické mocnosti neustále narůstá (Coşkun 2009: 192).

Pozitivní vliv na ekonomické podmínky Íránu mělo po roce 2012 uvolnění některých sankcí (např. uvolnění zablokovaných výnosů z ropy) spolu s lepším hospodařením prezidenta Rúháního (Habibi 2014). Ekonomická situace Íránu se za poslední roky také o trochu zlepšila díky opatřením v rámci uskupení P5+1 a jejich plánu. Důležité však je, že íránská vláda apeluje na zmírnění sankcí, od kterých si slibují potlačení inflace. Tato opatření by mohla přispět ke zvýšení íránského ekonomického potenciálu. Dle prognóz na období roku 2015, by se měla ekonomika pomalu zvyšovat (World Bank 2015).

4 ZAHRANIČNÍ POLITIKA USA VŮČI ÍRÁNU

4.1 Jimmy Carter

Jimmy Carter sliboval, že jeho zahraniční politika bude odrážet ty nejvyšší morální hodnoty. Za jeden z hlavních cílů si Jimmy Carter stanovil boj za lidská práva. Slíbil, že on nebude přehlížet porušování lidských práv ani u svých parterů (U.S. Department of State 2013).

V květnu 1977 se ministr zahraničí Vance vydal do Teheránu na zahraniční cestu. Tato cesta přinášela veliká očekávání, a sice že šáhův režim dostane jasné ultimátum, ale nic z toho nebylo naplněno, protože debata se nevedla o lidských právech, ale o obvyklých tématech, jakými je obchod a prodej zbraní (Trenta 2013: 479).

V listopadu se uskutečnila šáhova cesta do Bílého domu. Mezi hlavní cíle tohoto setkání opět nebyla zahrnuta otázka lidských práv, ale jak uveřejnil Vance, záměrem setkání bylo upevnění partnerského vztahu těchto aktérů (Trenta 2013: 482). Šáhova zahraniční cesta se setkala s protesty proti jeho režimu, které se konaly před Bílým domem. Iniciátory byli iránské studenty, kteří se šáhovo režimem nesouhlasí. K rozehnutí demonstrantů došlo pomocí slzného plynu (Zanchetta 2009: 13). Ještě důležitější událostí, než šáhova návštěva ve Washingtonu, se stala následná Carterova novoroční návštěva v Teheránu. (Trenta 2013: 483). Šáh při Carterově návštěvě prohlásil, že Írán pojí se Spojenými státy velmi pevné vazby. Carter při své návštěvě řekl, že Írán je díky šáhovo politice ostrovem stability v natolik neklidném regionu, kterým Blízký východ je (The American Presidency Project 2015).

V průběhu srpna a září proběhlo brutální potlačení demonstrantů. Opozice obvinila za zavinění úmrtí na 300 až 650 lidí v Abdanu vládní bezpečnostní agenturu SAVAK. V září bylo usmrceno několik demonstrantů v Teheránu. Carter zůstal i přes všechny tyto okolnosti vůči šáhovi loajální. Informace, že Carter je nadále ochotný respektovat šáhův režim se rychle rozšířila po Íránu, a

to vedlo ještě k většímu utvrzení v tom, že Spojené státy jsou nepřítelem, jelikož většina obyvatel Íránu vnímala šáhovu vládu s odporem (Trenta 2013: 487).

Koncem roku se začaly rozcházet pohledy mezi velvyslanectvím v čele se Sullivanem a vládou ve Washingtonu. Sullivan upozornil na to, že situace je natolik vyhrocena, že by bylo vhodné se připravit na transformaci režimu v Íránu. Panovala i neochota se setkat se zástupci íránské opozice. Jedno z možných setkání se mělo uskutečnit v Paříži. Spojené státy měl zastupovat Ted Eliot, který se měl sejít s Chomejním, ale se setkáním nakonec Carter ani Brzezinski nesouhlasili. Domnívali se, že by to podlomilo jejich předchozí tvrzení ohledně podpory šáha (Dumbrell 1995: 166-167).

Šáh nakonec 16. ledna uprchl do exilu (Axworthy 2013: 126). Následně se 1. února Chomejní navrátil do Íránu, a tím se revoluce zdála být již završena (Axworthy 2013: 130).

V období po revoluci byly uskutečněny první útoky na americkou ambasádu již v průběhu února, což zapříčinilo, že velvyslanec Sullivan opustil zemi. Sullivana na postu státního zmocněnce nahradil Lainge, který americké vládě doporučil, aby změnila diskurz své zahraniční politiky. Carterova administrativa se ale rozhodla dále s Chomejním nevyjednávat (Trenta 2013: 491).

Carterova administrativa později navázala vztahy s novou íránskou vládou. Premiér Bazárgán chtěl uskutečnit nákup několika vojenských komponentů. Došlo také ke konzultaci ohledně poskytnutí azylu pro šáha, který nakonec 1. listopadu do Spojených států odcestoval. Íránci vnímali šáhův přilet do Spojených států s nevolí a stejně kritický náhled měli na Bazárgánovu schůzku s americkým představitelem. V šáhově příjezdu (1. listopadu) do USA viděli snahu o svržení islámské republiky. 4. listopadu bylo obsazeno americké velvyslanectví v Teheránu. O dva dny později, tedy 6. listopadu, Bazárgán na svůj post rezignoval (Cvrkal 2007: 96).

Při obsazení americké ambasády se jednoznačně nejednalo o spontánní událost, lze totiž předpokládat, že byla připravována již delší dobu. Existuje více motivů pro vysvětlení těchto činů. Prvním z nich je poskytnutí exilu šáhovi a snaha donutit americkou administrativu, aby jej vydala zpět do vlasti. Druhý aspekt je čistě ideologický. Lloyd Cutler je přesvědčen o tom, že i kdyby USA neposkytly šáhovi azyl, tak by k obsazení stejně došlo (Houghton 2004: 52-53).

Všichni se domnívali, že samotné zadržení bude pouze otázka několika dnů (Houghton 2004: 78). To, co si ve Washingtonu málokdo uvědomoval, je, že se situace v Íránu dramaticky změnila, protože vliv samotného Chomejního ještě více vzrostl (Houghton 2004: 79). Národní bezpečnostní rada se za plného složení sešla 6. listopadu. Zbigniew Brzezinsky začal zastávat názor, že by bylo ideální, kdyby začala vyjednávat již od počátku. V případě, že by proces vyjednávání selhal, využil by razantnějšího postupu. Zatímco Vance zastával názor, že by se Spojené státy měly jednoznačně vydat na diplomatickou cestu vyjednávání a každé závažné rozhodnutí dvakrát uvážit (Houghton 2004: 80-81). Carter tudíž pověřil Brzezinskiho vytvořením krizového plánu, který by mohl být použit, pokud by pachatelé začali vraždit zajatce. Pro tento případ byla vytvořena speciální skupina, jejímiž členy se stali také David Jones, Harold Brown, viceprezident Mondale a Stansfield Turner (Houghton 2004: 110).

Na podnět Vance se 5. listopadu rozhodlo o vyslání dvou velvyslanců do Teheránu, a to generálního prokurátora Ramsay Clarka a Williama Millera za senátní výbor pro zpravodajskou činnost. Jejich cesta však neměla žádný efektivní výsledek, protože s nimi nikdo nebyl ochoten vyjednávat (Turner 1991: 29-30). Neochota vyjednávat ze strany Íránu měla odezvu v zavedení prvních sankcí. Bylo uvaleno embargo na dovoz íránské ropy a téměř veškerého zboží vyjma koberců a jídla. Zároveň došlo k zadržení íránských aktiv v hodnotě 12 miliard dolarů na účet vedených v amerických finančních institucích (Al Jazeera 2012). Později Carter v Radě bezpečnosti OSN uvedl, že sankce byly uvalené tak, aby zvýšily efektivitu ve snaze o propuštění amerických občanů. 29. listopadu Spojené státy podaly požadavek vůči Mezinárodnímu soudnímu dvoru,

aby nařídil propuštění amerických občanů (Houghton 2004: 106). Dalším, kdo měl napomocť ve snaze propustit americké zajatce, byl tehdejší generální tajemník OSN Kurt Waldheim, ale jeho cesta do Teheránu nepřinesla žádný výsledek (Mickolus 2014: 40). Další, kdo vycestoval do Íránu, byl politolog Richard Cottam nebo Jordan, ale obě snahy o vyjednávání selhaly (Houghton 2004: 107-108).

Jimmy Carter byl ze všech těchto neúspěšných jednáních značně frustrován, ačkoliv se několikrát v průběhu času vyskytla naděje, že se blíží konec této kritické situace, ani jednou nebylo dosaženo jasného výsledku. Všechny tyto události pomalu, ale jistě vytvářely podmínky k tomu, aby Carter začal pomýšlet po jiných opatřeních pro osvobození (Houghton 2004: 109). Prezident Carter k 7. dubnu 1980 vydal prohlášení o ukončení diplomatických vztahů s Íránem. Vyzval k opuštění íránského konzulátu a oznámil zrušení platnosti všech vstupních víz do Spojených států. Dále oznámil uvalení embarga na vývoz amerických výrobků do Íránu vyjma jídla a zdravotnického materiálu (Foreign Affairs and National Defense Division 1981: 148-149). Carter upozornil, že Spojené státy se uchýlí k dalším akcím, pokud Írán bude i nadále zadržovat americké zajatce (Carter 1980).

Na zasedání národní bezpečnostní rady 22. března v Camp David se dospělo k zásadnímu zvratu v dočasném vyjednávání. Došlo ke schválení záchranného plánu. Turner a Brzezinski již dříve zastávali názor, že by se mělo přejít k ofenzivnějším opatřením, ale Christopher, který zastupoval Vance, doporučil uvážit ještě jiná mírová opatření (Houghton 2004: 124-127). K dojednání celé operace Orlí spár došlo 15. dubna, kdy se Vancemu opětovně nepodařilo přesvědčit ostatní zúčastněné, aby celou akci ještě přehodnotili. Vance o šest dní později po nenaplnění jeho představ předal Carterovi svoji rezignaci (Houghton 2004: 129).

Jednotky Delta Force se na záchrannou misi připravovaly již delší dobu, ale samotný den D nastal v noci z 24. na 25. duben. Celá mise byla značně náročná

po technické i strategické stránce, a to se také projevilo na konečném výsledku, protože celá akce pro Spojené státy skončila katastrofálně. Písečná bouře zapříčinila poruchu dvou letounů a další měl problémy při přistávacích manévrech, ale nejzásadnějším se stalo úmrtí osmi amerických vojáků (Česká televize 2010). Íránská strana považovala celou akci za akt války a za ohrožení zajatců na životech (Foreign Affairs and National Defense Division 1981: 164-165). Spojené státy se po této neúspěšné misi nakonec vydaly na cestu, kterou již od začátku navrhoval Vance (Houghton 2004: 139).

Překvapivá událost nastala 9. září, kdy Írán projevil iniciativu o to, aby došlo k oživení vyjednávání o vydání zajatců. Carterova administrativa na základě předchozích zkušeností byla značně skeptická. Samotná první fáze vyjednávání se uskutečnila od 16. do 18. září v německém Bonnu. Zásadním se pro další vyjednávání stalo 22. září, kdy Irák podnikl invazi do íránského Chúzistánu a započala tak válka mezi Irákem a Íránem. Tento konflikt měl na vyjednávání dvojí efekt. Zprvé došlo k jednoznačnému zpomalení postupu ve vyjednávání, ale zároveň se daný konflikt mohl stát motivací pro další vyjednávání, protože sankce mohly začít činit ještě větší obtíž než doposud (Houghton 2004: 140-141). Íránská strana později deklarovala, že není ochotna vyjednat přímo se zástupci Spojených států, a tak se další fáze vyjednávání uskutečnila za účasti alžírských zástupců, kteří se stali prostředníky. Jimmymu Carterovi se však nepodařilo dosáhnout propuštění zajatců před nastávajícími prezidentskými volbami, a to lze považovat za jeden z faktorů toho, že nebyl podruhé zvolen (The White House Historical Association 2015). K dojednání takzvané Alžírské dohody nakonec došlo 19. ledna. Dohoda mimo jiné zahrnuje ujednání, že se Spojené státy nebudou vměšovat do íránských státních záležitostí, dojde ke zrušení sankcí a uvolnění finančních prostředků, ale také to, že Írán uhradí své dluhy vůči americkým institucím. Jimmy Carter stále doufal v propuštění amerických zajatců do posledních minut jeho úřadujícího období, ale k tomu za jeho administrativy už nedošlo (Democratic and Popular Republic of Algeria 1981).

4.2 Ronald Reagan

Propuštění amerických rukojmích v den Reaganovi inaugurace lze považovat za určité smířlivé gesto vůči novému americkému prezidentu, ale Reagan propuštění zajatců označil za značně opožděný čin (Koppel 2011).

Za významnou událost ve formování dalších vztahů mezi Íránem a Spojenými státy lze označit první libanonskou válku, která proběhla v roce 1982. Samotný konflikt započal izraelskou intervencí, jejímž cílem bylo potlačení Organizace pro osvobození Palestiny a syrská vojska, která působila na území Libanonu. Samotná intervence nebyla pro Reaganovu administrativu žádným překvapením. Později, ale Bílý dům vydal prohlášení, že souhlasil pouze se zásahem, jehož cílem bude ochrana severních hranic státu Izrael, zatímco Izrael rozpoutal konflikt, který zasáhl i hlavní město Bejrút (Kyvig 1990: 79-80). Samotné Spojené státy se nakonec do konfliktu přímo zapojily, a to v rámci mezinárodní peacekeepingové mise, jejímž cílem bylo dosažení stability v Libanonu (Cimbala – Forster 2010: 36).

Na izraelskou intervenci zareagoval i Chomejní, který ve snaze o rozšíření vlivu využil příležitosti a stal se jedním z aktérů tohoto konfliktu. Jeho hlavní snahou bylo napomoci libanonským šiitům, které již dříve podporoval v průběhu občanské války (Addis 2010: 33). Do Libanonu byla vyslána více než tisícovka příslušníků íránské revoluční gardy. Íránská vojska se s izraelskými jednotkami v průběhu konfliktu nikdy přímo nestřetla (Kemp 2015). Přesto íránská intervence měla značný vliv, a to zejména na vznik šiitského Hizballáhu, kterému poskytovala vyzbrojení a finanční prostředky. Hizballáh tuto podporu oplácel jeho činy, které byly od samotného vzniku zcela protichůdné se zájmy Izraele a Spojených států (Addis 2010: 33). Mezi teroristické útoky, na kterých se v Libanonu Hizballáh podílel, bývá zpravidla zahrnován sebevražedný bombový útok, který se uskutečnil v dubnu 1983 (Association for Diplomatic Studies and Training 2015). První zmiňovaný útok byl následován v témže roce sebevražedným útokem na kasárny. Při tomto útoku zahynulo 241 amerických

vojáků a 58 vojáků Francie (Mattair 2008: 35-36). V roce 1984 došlo v Bejrútu k dalšímu sebevražednému atentátu, jehož cílem byla americká ambasáda. Při tomto útoku umřelo na 23 lidí (Kifner 1984). Mimo bombové útoky od roku 1982 patřily mezi velmi časté praktiky Hizballáhu systematické únosy a zadržování zahraničních civilistů. Jedním ze zajatců se stal i velitel CIA v Bejrútu William Buckley, který byl zadržen v roce 1984 a následně převezen do Íránu, kde byl mučen a zabit (Collelo 1987). V roce 1984 Spojené státy americké zahrnuly Írán na seznam států podporující terorismus (Mattair 2008. 60).

Další významnou událostí, která se odehrála v průběhu Reaganovy administrativy se stala irácko-iránská válka. Konflikt vypukl již při konci Carterovy administrativy, ale prezidenta Reagana doprovázel po celou dobu jeho funkčního období (Rajae 1993: 1). Ministr obrany Caspar Weinberger předznamenal, že cílem Spojených států není, aby konflikt vyhrál Irák, ale aby nedošlo k destabilizaci regionu (Fayazmanesh 2008: 29). Zvrat z americké perspektivy nastal v roce 1982, kdy se konflikt z iránského Chúzistánu přenesl i na irácké území. Na tento vývoj Reaganova administrativa reagovala ustanovením, ve kterém pronesla, že došlo k ohrožení stability v regionu a také k ohrožení zájmů Spojených států. Téhož roku Spojené státy odstranily Irák ze seznamu zemí, které podporují terorismus, což lze považovat za racionální čin, jelikož díky tomu mohlo následně dojít k legitimnímu vyslání vrtulníků Hughes do Iráku (Fayazmanesh 2008: 29-30).

V následujících letech se administrativa Spojených států rozhodla k dalším činům, které měly zabránit případnému vítězství Íránu. V roce 1983 byla zahájena operace Staunch. Tato operace si dávala za cíl, aby bylo zabráněno veškerým možným dodávkám zbraní pro iránskou stranu (Fayazmanesh 2008: 30). Téhož roku došlo po 16 letech k první oficiální cestě vysokého amerického představitele do Iráku. Tato cesta se také odehrála nedlouho poté, co Irák v konfliktu použil chemické zbraně. Přesto se Reaganova administrativa snažila celou cestu zlehčovat s tvrzením, že jejím tématem vůbec nebyla irácko-iránská

válka. Oficiální odůvodnění cesty bylo projednání loďní dopravy v Hormuzském průlivu (Fayazmanesh 2008: 33). Íránská strana tuto cestu vnímala zcela zlověstně, zvláště při přihlédnutí k okolnostem, které ji předcházely. Samotné použití chemických zbraní Reaganova administrativa veřejně odsoudila, ale nelze říci, že by došlo k přesměřování radikálnímu postoji (Fayazmanesh 2008: 33-34). V roce 1984 došlo k dalšímu činu ze strany Spojených států, který měl vést k oslabení Íránu. Írán byl označen za podpůrce mezinárodního terorismu, což mělo zabránit jakékoliv zahraniční pomoci vůči němu. Téhož roku Spojené státy začaly Iráku poskytovat přímé vojenské informace (Fayazmanesh 2008: 30).

V průběhu irácko-iránské války došlo k poškození i dalších aktérů. Jedním z nich byl Kuvajt, který v roce 1986 požádal Spojené státy o ochranu ropných tankerů v Perském zálivu před íránskými útoky. Reaganova administrativa na tuto žádost reagovala se spuštěním operace Earnest Will. V rámci této operace kuvajtské tankery začaly plout pod americkou vlajkou a na jejich ochranu začalo dohlížet americké námořnictvo. Později se k operaci Earnest Will přidala ještě operace Prime Chance, v jejímž rámci byly nasazeny speciální vzdušné síly (United States Special Operation Command 2007: 29). V roce 1988 došlo k jednomu z dalších střetů, v němž byla loď amerického námořnictva zasažena jednou z íránských min. V reakci na tuto událost se Spojené státy rozhodly zahájit operaci Praying Mantis. Tato operace se v tu dobu stala největší operací americké armády, v jejímž rámci došlo k odstřelování dvou íránských ropných plošin a potopení dvou íránských fregat (Tucker 2010: 397). V rámci této mise se stala nešťastná událost, kdy 3. července 1988 americký křižník USS Vincennes sestřelil íránské civilní letadlo. Při tomto neštěstí přišlo o život 290 lidí. Spojené státy se zpočátku snažily dementovat veškerá obvinění. Později Spojené státy americké potvrdily, že nehodu zavinily, ale zároveň se snažily incident ospravedlnit. Nedlouho poté došlo k ukončení konfliktu, ve kterém se dostal Írán do přímého konfliktu se Spojenými státy (Fayazmanesh 2008: 39-42). 18. července Írán formálně uznal rezoluci 598 Rady bezpečnosti, jejímž cílem bylo ukončení irácko-iránské války (Rajae 1993: 1).

V době, kdy byl Reagan u moci došlo k aféře, která je známa pod názvem Írán-Contras. Do této aféry nebyly zapletené pouze Spojené státy a Írán, ale určitou roli sehrál i Izrael. Každý z těchto aktérů měl své předem jasné záměry. Spojené státy chtěly docílit propuštění rukojmích v zajetí Hizballáhu a předpřipravit si lepší vztahy s Íránem. Írán nutně potřeboval americké raketové střely Tow a Hawk, ale jejich získání přímým kontraktem se Spojenými státy nebylo možné z důvodu embarga, které Spojené státy na Írán uvalily. V tomto se měl stát nápomocný Izrael, který měl ve svém arzenálu požadované střely a zároveň chtěl docílit zlepšení bilaterálních vztahů s Íránem a upevnit své vazby se Spojenými státy. Samotná aféra vypukla v roce 1985 a do jejího odhalení následujícího roku došlo k několika prodejům raketových střel. Tato dohoda napomohla k propuštění pouze dvou zajatců (Tower Commission: 1987).

4.3 George H. W. Bush

Začátkem Bushovy administrativy se region Blízkého východu po letech, kdy byl sužován irácko-iránskou válkou, dostával z hlediska americké perspektivy do určité stability. Očekávalo se, že v Bushově zájmu bude stabilizovat arabsko-izraelské vztahy (Murray 2009: 66).

Prezident Bush také zdědil po svém předchůdci značně nelehký úkol. Stal se již třetím prezidentem v řadě, jehož úkolem bylo docílit osvobození amerických rukojmích, v jejichž zajetí Írán sehrával důležitou roli (Murray 2009: 66). Otázce zajatců Bush věnoval prostor i v jeho inauguračním projevu, kde podotkl, že Spojené státy budou vděčné tomu, kdo bude ochotný být nápomocný. Tento Bushův signál vznesl naději, že by mohlo dojít k určitým snahám o zlepšení vztahů i s Íránem (Murray 2009: 67). Nedlouho po Bushovo nástupu do úřadu se ukázalo, že není tak lehké zmírnit napětí mezi oběma aktéry. Již v únoru došlo k silnému Chomejního prohlášení, ve kterém vynesl rozsudek smrti pro Rushdieho za jeho dílo Satanské verše (Hunter 2010: 45). Prezident Bush odsoudil Chomejního prohlášení, ale ne nikterak ofenzivně (Friedman 1989). Bushův zdrženlivý postoj si lze vysvětlit jako snahu o dosažení smířlivějšího

vztahu s Íránem, který by měl napomoci k propuštění rukojmích. Přesto další nevraživý postoj ze strany Íránu na sebe nenechal dlouho čekat, a sice odsouzením Spojených států za špionáž (Hunter 2010: 45).

V červenci roku 1989 došlo k úmrtí duchovního vůdce Ájatolláha Chomejního a jeho nástupcem se stal tehdejší prezident Chameneí (Cvrkal 2007: 100). Zanedlouho po této události Bushova administrativa oznámila, že je ochotna jednat s Chameneím, a bude doufat v budoucí změnu chování Íránu na mezinárodní scéně. Současně došlo k prohlášení, že případné proměně vzájemných vztahů musí předcházet přehodnocení mnohých postojů ze strany Íránu, a to kupříkladu v otázce podpory teroristických organizací (McManus 1989). Ve svém dalším prohlášení dal prezident Bush jasný signál, jaké kroky by mohly napomoci ke zlepšení vzájemných vztahů. Hlavním krokem bylo dle Bushe propuštění zadržovaných rukojmí. Bush zároveň dodal, že Spojené státy nebudou tím, kdo by měl jako první přejít k činům, protože jediná možná cesta ke změně vede v případě přehodnocení stávajícího postoje, jež Írán zastává (Toth 1989). Spojené státy byly alespoň pro mírné zlepšení vzájemných vztahů motivované různými důvody. Mezi ně lze zahrnout přetrvávající snahu Íránu rozšiřovat svoji sféru vlivu v regionu. Další důvod můžeme sledovat ve snaze Sovětského svazu navázat lepší vztahy s Íránem, což by bylo pro Spojené státy zcela nepřijatelné (McManus 1989).

Další událost, která mohla neblaze ovlivnit americko-iránské vztahy na sebe nenechala čekat dlouho. Koncem července Izrael zadržel vrcholného představitele Hizballáhu Abd al-Karím Ubajda, na což Hizballáh reagoval zavražděním jednoho ze zajatců, jímž byl americký plukovník Higgins. Spojené státy v reakci na tuto událost pohrozily, že v případě úmrtí dalšího zajatce jsou ochotny použít vojenské síly. Jediné, co USA podnikly, bylo přiblížení námořních sil k iránskému pobřeží, čímž chtěly pouze demonstrovat svoji vlastní sílu. Lze se domnívat, že to zapříčinilo určité pozitivní kroky ze strany Íránu. Prezident Rafsandžání v první řadě odsoudil Higginsovu vraždu a oznámil, že by k propuštění zajatců mohlo dojít mírovou cestou. Zároveň označil Bushovu

administrativu za přijatelnější než administrativu jeho předchůdce (Hunter 2010: 46–47). V dubnu 1990 došlo k propuštění dvou amerických zajatců, ale toto Rafsandžáního rozhodnutí se z Bushovy strany nesetkalo s žádnou pozitivní odezvou (Hunter 2010: 47).

Íránu se Bushova administrativa věnovala i v dokumentu, který se zaobírá zájmy Spojených států v regionu Perského zálivu. Spojené státy zde označují za svoji prioritu, aby nadále byly zajištěné dodávky ropy a bezpečnost států, se kterými navazují partnerské vztahy. Značná část celého textu je věnována samotnému Íránu. Administrativa zde uvádí, že by Spojené státy měly být připravené na zlepšení bilaterálních vztahů s tímto aktérem. Přesto dochází k opětovnému zopakování podmínek, které by tomuto vývoji musely předcházet, a to pozastavení podpory terorismu a napomoci v propouštění zajatých Američanů (Bush 1989).

Značný zvrat pro Spojené státy nadešel při invazi Iráku do Kuvajtu. Do té doby Spojené státy počítaly s Irákem spíše jako s partnerem než jako s protivníkem. V tomto případě však došlo k narušení národních zájmů Spojených států v regionu. Ve chvíli, kdy se vojenská intervence stala nevyhnutelnou, začala se rýsovat další otázka, a sice vztah Spojených států vůči Íránu. Začaly se ozývat hlasy, a to především od ministra zahraničí Bakera, že by Spojené státy měly přehodnotit v takto vypjaté situaci své vztahy vůči Íránu. Prezident Bush se ale neodhodlal k žádné iniciativě. Jediný možný čin, který by byl nápomocný pro zlepšení vzájemných vztahů, bylo íránské zapojení do koalice států vůči Iráku. V té chvíli se íránský režim dostal do nelehké situace. Írán se nemohl přidat do koalice vůči Iráku a bojovat po boku se Spojenými státy, jelikož by to zcela odporovalo dosavadnímu ideologickému směřování. Írán nemohl najít východisko ani ve spolupráci s Irákem, se kterým donedávna vedl nemilosrdnou válku. V zájmu Íránu nebylo, aby Spojené státy ani Irák posílili svoji sféru vlivu v regionu, čemuž se nedalo vyhnout v případě vítězství toho či onoho aktéra. Nakonec se Írán rozhodl zůstat neutrálním aktérem. I přesto však můžeme sledovat inklinaci spíše ke koaličním vojákům. Írán do značné míry dodržoval

sankce, jež uvalilo OSN vůči Iráku. Zároveň došlo ke značné pomoci vůči koalici, a to zabránění dalšího angažmá v boji iráckým letadlům, které Írán zadržel na svém území. Nicméně zdárný konec konfliktu pro Spojené státy nevedl ke zlepšení americko-iránských vztahů (Hunter 2010: 48-49).

V říjnu 1991 se uskutečnila Madridská mírová konference, která měla přispět k mírovému procesu na Blízkém východě a k uspořádání arabsko-izraelských vztahů. Pro Spojené státy se tato událost stala ideálně načasovanou, protože po válce v zálivu ještě vzrostl americký vliv v regionu. Nicméně ne každý tuto konferenci uvítal. Hlavním odpůrcem se stal Írán, pro který by zdárný výsledek neznamenal pouze posílení Izraele. Zároveň by to mohlo vést k oslabení syrsko-iránských vztahů anebo k potlačení Hizballáhu v Libanonu, protože Sýrie i Libanon se konference zúčastnili (Haass 2015). Írán si jistě uvědomoval, že zdárný konec madridské mírové konference může vést ještě k většímu posílení vlivu Spojených států na region blízkého východu. Jednoznačné rozhořčení v otázce mírové konference projevil duchovní vůdce Chameneí, který Izrael označil za okupanta a Spojené státy za velkého ďábla (Ehteshami – Hinnebusch 2002: 185). Írán se zároveň uchýlil k ještě větší podpoře teroristických organizací v regionu se záměrem, aby mírový proces neměl zdárný konec, který by posílil Izrael a Spojené státy americké (Haass 2015). Ke zlepšení vzájemných vztahů nepřispělo ani prosincové propuštění posledních amerických zajatců. Bushova administrativa propuštění uvítala, ale zároveň nepřislíbila žádnou změnu ve svých stávajících postojích vůči Íránu. Prostřednictvím mluvčího bílého domu došlo ke sdělení, že Írán i nadále zůstává státem, který podporuje terorismus (Sciolino 1991). V dubnu 1992 vyšlo najevo, že i přes předchozí snahy nedojde za Bushovy administrativy k urovnání americko-iránských vztahů. Poradce pro národní bezpečnost, Brent Scowcroft, poslal po Piccovi do Teheránu zcela jasné sdělení, a sice že Spojené státy nehodlají bezprostředně učinit pozitivní kroky vůči iránskému režimu. Toto rozhodnutí Rafsandžáním nesl se značnou nelibostí a doporučil Piccovi, aby bez prodlení opustil Írán (Hunter 2010: 49).

4.4 Bill Clinton

Bill Clinton při vstupu do svého úřadu nebyl na rozdíl od svých předchůdců zatížen studenou válkou. To ale neznamená, že by došlo k nějaké markantní změně priorit v otázce regionu Blízkého východu. Směr, jakým se vydá nová administrativa, byl upřesněn 18. května 1993. V tento den se pod záštitou Washingtonského institutu pro Blízký východ (*The Washington Institute for Near East – WINEP*) konala konference, které se zúčastnil Clintonův zvláštní asistent pro Blízký východ a jižní Asii, Martin Indyk (Gause 1994).

Spojené státy po studené válce již nemusejí nahlížet na region z perspektivy aktéra, který je zatížen bipolárním konfliktem na mezinárodní scéně. Clinton se rozhodl oprostít od dosavadního vyvažování Iráku a Íránu. Místo toho se rozhodl pro koncept dvojího zadržování. Tento koncept se opírá o to, že ani jeden z aktérů nejedná v souladu se zájmy Spojených států a spíše se chovají nepřátelsky. To je ten hlavní důvod, proč by Spojené státy neměly podporovat ani jeden z těchto režimů v činnosti, která by vedla k oslabení režimu druhého. Spojené státy vyhodnotily jako lepší postup potlačovat oba dva tyto aktéry zároveň. Indyk označil Írán za hrozbu z mnohých důvodů. Írán se svojí snahou získat nejen konvenční zbraně, ale také zbraně hromadného ničení, může stát aktérem, který ohrožuje celý region. Další hrozby ze strany íránského režimu tkví v neustávající podpoře teroristických organizací, které se snaží o rozvrácení arabsko-izraelského mírového procesu a o potlačení vlivu Spojených států v regionu. Podotkl, že Spojené státy nechtějí potlačovat íránskou hrozbu unilaterálně. Cílem Spojených států je využít svého vlivu v mezinárodním prostředí a přesvědčit ostatní aktéry, že íránské posilování sféry vlivu není ani v jejich zájmu. Proto by bylo nesprávné s Íránem jakkoliv spolupracovat (Indyk 1993).

Rusko však s touto myšlenkou nesouhlasilo a s Íránem spolupráci navázalo. Již v roce 1992 došlo k dojednání dohody o dostavbě íránské jaderné elektrárny nedaleko od města Búšehr (Khan 2009: 85). Írán upozornil na to, že tato dohoda

je vytvořena pouze pro mírové účely a že Írán v žádném případě neplánuje vývoj jaderné zbraně (The New York Times 1995). Ministr obrany Perry se poté snažil přesvědčit ruskou stranu, aby kontrakt pozastavila. Upozorňoval je na podezření Spojených států, že Írán by mohl vyvinout jadernou zbraň. Ale tehdejší ruský premiér Viktor Černomyrdin na to reagoval s tím, že obavy se Spojenými státy nesdílí (Williams 1995). V červnu tohoto roku již administrativa Spojených států vydala zvláštní dokument, který se týká íránského jaderného programu. Spojené státy tento program označily za hrozbu pro celý region blízkého východu a upozornily na to, že je velmi pravděpodobné, že Írán bude do deseti let disponovat jadernou zbraní. Spojené státy prohlásily, že budou jednoznačně oponovat vůči íránským jaderným ambicím a že tato situace akorát přispěje k dalšímu zhoršení vzájemných vztahů (Skootky 1995). V srpnu následujícího roku Spojené státy přešly k dalšímu razantnějšímu kroku vůči íránskému režimu, a sice k uvalení dalších sankčních mechanismů. Spojené státy chtěly další cestou docílit izolování íránského režimu. V tomto případě se jednalo o možné postihování společností, které by v průběhu jednoho roku investovaly 20 a více milionů dolarů do íránského plynového nebo ropného průmyslu (Katzman 2015: 9).

V červnu 1996 se vynořil další incident. Při teroristickém útoku na americkou základnu Khobar Towers zahynulo na 19 amerických vojáků a dalších 373 jich bylo zraněno. Obviněnými se staly saudské a libanonské odnože Hizballáhu a americké tajné služby přišly s tvrzením, že spoluviníkem útoku je íránský režim (Mattair 2008: 72).

Zlepšení vzájemných vztahů mohlo nastat v roce 1997, kdy došlo ke zvolení reformě smýšlejícího Chátamího íránským prezidentem. Tato událost značně ovlivnila další směřování Clintonovy zahraniční politiky vůči Íránu (Dumbrell 2009: 159). Chátamí nebyl před prezidentskou kampaní příliš známou osobností a pokud přihlédneme ještě k jeho liberálně smýšlejícím postojům, tak jeho zvolení bylo velkým překvapením (Abrahamian 2008: 185-186). Zvolení nového prezidenta přineslo vlnu naděje pro budoucí lepší vztahy Spojených států

s Íránem. To potvrdil také rozhovor, který Chátamí poskytl stanici CNN (CNN 1998a). Chátamího politiku lze označit za značné odvrácení od směřování Íránu, které bylo nastoleno islámskou revolucí (Abrahamian 2008: 188). Hned zpočátku rozhovoru pro CNN Chátamí otevřeně mluvil o úctě, kterou pociťuje vůči americké civilizaci. Poznamenal, že se americká civilizace již od svého vzniku opírá o ušlechtilé hodnoty jako je náboženská morálka a úcta ke svobodě a spravedlnosti. Zároveň ale upozornil na to, že po konci druhé světové války se Spojené státy chovají zcela v nesouladu s těmito hodnotami. Chátamí současně odsoudil Spojené státy za démonizaci íránského režimu a neposkytnutí žádného náznaku respektu a porozumění. Upozornil na to, že Íránci byli po desetiletí ponižováni a že při islámské revoluci povstali pouze proto, aby se domohli svobody a nezávislosti. Hodnoty, které jsou pro samotné Spojené státy tolik důležité. Kritizoval postoj Spojených států po islámské revoluci, který byl zcela nepřátelský, a ještě ke všemu podněcoval nepřátelské vztahy i ostatních aktérů vůči Íránu (CNN 1998a). Chátamí také dementoval jednotlivá obvinění vůči Íránu. Obviňování Íránu z podpory terorismu a podkopávání režimů, jež jsou spřátelené se Spojenými státy označil za zcela nepodložené. Řekl, že íránský režim a islám jako takový odsuzuje terorismus, a proto obviňování Íránu z těchto činů akorát prohlubuje propast, ke které bylo dopuštěno v americko-íránských vztazích. Za ten samý problém Chátamí označil osočování o vývoji jaderné zbraně. Vyvrátil, že by v zájmu Íránu bylo vybudování jaderné zbraně a zdůraznil, že je jaderný program určen pouze pro mírové účely. Označil za ironii, že jaderný program Íránu nejvíce irituje ty, kteří udržují úzké vazby s Izraelem, který jadernou zbraní disponuje. V otázce arabsko-izraelských vztahů Chátamí poukázal na to, že Írán nedůvěřuje probíhajícímu mírovému procesu. Mírový proces označil za nespravedlivý a nelegitimní už jen kvůli tomu, že je dle jeho názoru prospěšný pouze pro určitou část zainteresovaných aktérů. Chátamí projevil názor, že Írán začne podporovat takový mírový proces, který umožní seburčení všech civilistů, kterých se tato problematika týká. V neposlední řadě rozvedl otázku o dialogu civilizací, jež pociťuje za potřebnou pro udržování vztahů mezi jednotlivými civilizacemi, protože touto cestou si mohou být všichni

navzájem nápomocni. Podotkl, že samotní Íránci nemají žádný zájem na špatných vztazích s ostatními, a to ani se Spojenými státy. Přestože nepovažuje za nutné navázat se Spojenými státy přátelské vztahy, přijde mu vhodné, aby došlo ke zlepšení a stabilizování vzájemných vztahů, které bude provázet respekt a důvěra. Chátamí na závěr podotkl, že mezinárodní společenství se momentálně ocitá v příznivé atmosféře, která může být nápomocná ke zlepšením vzájemných vztahů (CNN 1998b).

Dalo by se říci, že Clinton se v této situaci snažil využít příležitosti, která se po Chátamího zvolení prezidentem naskytla (Mattair 2008: 73). Například Saudská Arábie se stala zprostředkovatelem zprávy Íránu, ve které Clinton pobízel Chátamího k přímému dialogu. Následně došlo ke vznesení další iniciativy prostřednictvím švýcarské ambasády v Teheránu, ale Spojené státy ani jednou nedostaly odpověď (Slavin 2009: 189). Madeleine Albrightová v červnu následujícího roku pronesla, že zvolení Chátamího prezidentem je pozitivní signál, který vypovídá o tom, že běžní Íránci chtějí změnu v dosavadním směřování Íránu. Podotkla také, že vítá Chátamího výzvu pro ustanovení dialogu civilizací, ale zároveň upozornila na to, že Írán musí učinit ještě další změny ve svém chování pro nastolení lepších bilaterálních vztahů. Íránský režim například odsoudila za neustálé porušování lidských práv, rozvoj jaderného programu anebo za podporu terorismu. Albrightová na závěr vyzvala Írán k nastolení vzájemného dialogu (Albright 1998). Proslov americké ministryně zahraničí se však nesetkal s příliš pozitivní reakcí. Ministr zahraničí Kamal Charází uvítal částečně umírněnější rétoriku Spojených států, ale zároveň byl značně skeptický ohledně nastolení možného dialogu. Za nejvíce odsouzení hodné označil neustávající osočování ohledně vývoje jaderné zbraně a podporování terorismu (Sciolino 1998).

Americká administrativa se nenechala odradit od své snahy o urovnání vzájemných vztahů a začala se dopouštět dalších kroků, které by mohly mít na vzájemné vztahy pozitivní dopad. Došlo například ke vřelému kroku vůči Íránu, a sice vyčlenění jej ze seznamu států s největší produkcí drog na světě. Vyčlenění

se opíralo o zásluhy iránské administrativy, která přispěla k potlačení ilegálního pěstování opiového máku (Bureau for International Narcotics and Law 1999). Přesto lze tento čin vnímat jen jako prázdné gesto (Fayazmanesh 2008: 92). Další pozitivní vývoj ze strany Spojených států bylo ukončení embarga na vývoz potravin a zdravotnických potřeb do Íránu (Katzman 2015: 7). Osobní výzva pro společnou spolupráci byla zprostředkována ománským ministrem zahraničí v červnu 1999 (Wright 2010: 141). Tato zpráva nebyla zcela lichotivá, jelikož Clinton v první řadě vyzval ke vzájemné spolupráci prostřednictvím šetření událostí Khobar Towers. Tím by došlo k vzájemnému otevření se mezi oběma státy (Slavin 2009: 189). Pro Írán bylo nemilou zprávou to, že Spojené státy oznámily, že mají dostatek důkazů, které usvědčují Írán v zapojení do tohoto teroristického útoku. Tato otázka opět vyvolala další spor mezi oběma aktéry. Chátamí nejdříve přislíbil, že celou situaci přezkoumá, ale později došlo z iránské strany k zcela razantní odpovědi. Írán označil americké usvědčení za vykonstruované a chybné. Zároveň také došlo ke znovuotevření otázky sestřelení iránského civilního letadla v průběhu (Wright 2010: 141).

V roce 2000 došlo k dalšímu znatelnému ústupku ze strany Spojených států (Shenon 2000). Ministryně zahraničí Albrightová ve své březnové řeči podotkla, že od Chátamího zvolení lze v Íránu sledovat povzbudivé změny. Prohlásila, že by Spojené státy rády došly ke zlepšení vzájemných vztahů v co nejkratší možné době. Albrightová při tomto projevu přiznala, že Spojené státy nesou na vzájemné nevraživosti značný podíl. S tím také připustila, že revoluce v roce 1953 a podpora šáhova režimu nebyly nejšťastnějšími kroky ze strany Spojených států, jelikož to také ovlivnilo doposud nepřátelské vztahy. Albrightová vyzvala Írán, aby společně překonaly vzájemnou nedůvěru a začaly spolu jednat se vzájemným respektem. Apelovala, aby se vydal na cestu v níž započne nová kapitola vzájemných vztahů a slíbila, že Spojené státy proto udělají maximum. Například se budou snažit hledat cesty pro prohlubování vzájemných interakcí. Mezi společné zájmy patří zabránění případné další agresi ze strany Iráku, dosažení bezpečnosti v regionu, obavy z afghánské produkce narkotik.

Albrightová také k tomuto dni oznámila, že Spojené státy se rozhodly učinit vstřícný krok a uvolnily sankce na íránské koberce a potraviny. Zároveň dodala, že pokud Írán neodstoupí od svých mnohých postojů, není možné dosáhnout naprostého urovnání vzájemných vztahů a zrušení veškerých sankcí (Albright 2000). Albrightová se stala prvním představitelem Spojených států, který přiznal, že Spojené státy nesou podíl viny na revoluci v roce 1953 (Fayazmanesh 2008: 94).

Události následujícího dne předznamenávaly slibný vývoj. Spojené státy se setkaly se vřelým krokem ze strany Chátamího, který změnil svůj denní harmonogram, aby vyslechl Clintonovu řeč, kterou pronesl v OSN. To samé gesto učinil i Bill Clinton a vyčkal na proslov, který později pronesl Chátamí. V srpnu 2000 došlo k dalšímu průlomů vzájemných vztahů, a to k prvnímu setkání ministrů zahraničí obou zemí. Při tomto aktu došlo k jednání, jehož se zúčastnilo šest ostatních zemí a jehož tématem byla otázka Talibanu v Afghánistánu (Swansbrough 2008: 161-162). Přesto další íránská reakce tolik pozitivní nebyla. Tento proslov pronesl duchovní vůdce Alí Chameneí, který optimistický pohled Albrightové neopětoval. Označil politiku Spojených států za stále nepřátelskou a klamavou vůči islámskému státu (BBC 2000).

4.5 George W. Bush

Zpočátku se mohlo zdát, že Bushova administrativa bude vynakládat snahu na zlepšení vzájemných vztahů s Íránem. Alespoň tomu napovídaly dřívější prohlášení Bushových spolupracovníků. Ministr zahraničí Colin Powell prohlásil, že íránská politika v posledních letech zaznamenává pozitivní změny (Pollack 2004: 343). Poradkyně pro národní bezpečnost Condoleezza Riceová již v průběhu kampaně podotkla, že Chátamího zvolení vneslo novou naději pro zlepšení vztahů. Přesto však upozornila na to, že veškeré pozitivní kroky, které by Spojené státy učinily, musí být doprovázeny také pozitivní změnou v íránské politice (Rice 2000). Přes všechny náznaky dalšího zlepšení vztahů, byla realita nakonec jiná. Stabilizace vztahů s Íránem se nestala jedinou z priorit nově

ustanovené administrativy. V momentě, kdy už se uskutečnila jednání ohledně íránské otázky, došlo ke střetu několika protichůdných názorů. Bushova administrativa si především uvědomila, že urovnání íránsko-amerických vztahů je nadále těžce dosažitelné (Pollack 2004: 344).

V začátcích Bushovy administrativy můžeme nalézt kroky, které mohly mít pozitivní i negativní vliv pro vzájemné vztahy. Tím negativním je bezesporu vynesení obžaloby ohledně útoku na Khobar Towers. Ačkoliv nebyl obžalován ani jeden Íránec, prokuratura vyřkla verdikt, že íránská vláda do tohoto teroristického útoku byla zapletena (Aubrey 2004: 102-103). Mezi faktory, které mohly napomoci ke zlepšení spolupráce, byla snaha potlačit jejich společného nepřítele, a to Talibán (Ansari 2006: 181). Paradoxně dalším impulsem pro možné sblížení se stalo 11. Zář, kdy Chátamí byl mezi první kondolujícími a vlna sounáležitosti byla k vidění i v ulicích Teheránu, na což pozitivně reagoval ministr zahraničí Powell. Ten prohlásil, že íránská reakce je povzbudivá a případné spolupráci může napomoci (Fayazmanesh 2008: 104). Snaha o navázání spolupráce nastala již několik dní poté, kdy se zástupci Evropské unie a Švýcarska stali zprostředkovateli intenzivní výměny zpráv mezi Washigtonem a Teheránem (Fayazmanesh 2008: 104). Následnému vyslání amerických vojsk do Afghánistánu předcházela dvě setkání amerických představitelů, to druhé se uskutečnilo 7. října pod záštitou OSN v Ženevě (Fayazmanesh 2008: 105-106). V ten samý den vojenská aliance v čele se Spojenými státy leteckými útoky započala operaci Trvalá svoboda (CNN 2014). Írán se do těchto operací nezapojil vojensky, ale značně napomohl jiným způsobem, jelikož povolil koaličním vojskům přelétávat nad íránským územím (Axworthy 2013: 356). Koaličním vojskům se nedlouho po začátku této operace podařilo dobít hlavní město Kábul a potlačit Tálibán a Al-káidu (Axworthy 2013: 356). Americko-íránská spolupráce pokračovala i nadále. Později ministr obrany Rumsfeld podotkl, že Írán má plnoprávný zájem na budoucí vývoj v Afghánistánu, a proto mu bude dána možnost spolupodílet se na ustanovení nové afghánské vlády (Fayazmanesh 2008: 106). K samotnému ustanovení nové afghánské vlády došlo v prosinci na

konferenci v Bonnu a lze bezesporu říci, že Írán ve spolupráci se Spojenými státy napomohl k dosažení tohoto aktu (Axworthy 2013: 357). Dalo se předpokládat, že po této úspěšné spolupráci dojde k dalšímu zlepšení vzájemných vztahů, ale opak se stal pravdou. Prezident Bush ve Zprávě o stavu Unie 29. ledna 2002 spíše předznamenal opak (Axworthy 2013: 357). Při tomto projevu Bush poprvé vystoupil s termínem Osa zla (*Axis of evil*). Do tohoto pojmu Bush zahrnuje Írán, Irák a Severní Koreu. Státy, které dle Bushových slov ohrožují světový mír, podporují terorismus a mají zájem na jaderném zbrojení (Bush 2002). Do té doby byla Chátamího zahraniční politika veskrze pozitivní, ale tento projev se pro něj stal proradným (Axworthy 2013: 359). Sám Chátamí později projev odsoudil a vyzval Íránce k protestům vůči Spojeným státům. Dle očekávání to samé učinil i duchovní vůdce Alí Chameneí (BBC 2002).

V srpnu roku 2002 vystoupila exilová skupina Lidoví modžáhedové ve Washingtonu s prohlášením, že Írán u města Natanz buduje komplex na výrobu jaderného paliva. Írán se bránil tím, že neporušil žádné platné normy a především dementoval jakékoliv nařčení z budování jaderné zbraně (Tureček 2013: 44). V únoru na nátlak mezinárodního společenství Írán umožnil kontrolu svých zařízení ze strany Mezinárodní agentury pro atomovou energii (*International Atomic Energy Agency – IAEA*) (Albright – Stricker). V další fázi se na podzim skupina s označením EU-3 ve složení Velká Británie, Francie, Německo dohodla na tom, aby Írán transparentně pozastavil veškeré obohacování uranu. Následujícího roku EU-3 završilo v Paříži dohodu s Íránem, kde bylo dojednáno, že Írán pozastaví svůj stávající jaderný program (Albright – Stricker). Írán svůj postoj přehodnotil již na jaře příštího roku, kdy došlo k oznámení o plánovaném znovuoobnovení jaderného programu (Ronen 2010: 57). Od této chvíle vzešly návrhy pro další dohodu z obou stran, ale v srpnu Írán oznámil, že ve vyjednáváních nehodlá pokračovat a svůj jaderný program obnoví (Arms Control Association 2004). Ahmadínežád vystoupil 17. září před valným shromážděním OSN, kde ve svém projevu upozornil na to, že Írán má nezczizitelné právo na svůj jaderný program. Zároveň ale podotkl, že jaderná zbraň je zcela v nesouladu

s jeho náboženským přesvědčením (Ronen 2010: 59-60). Ahmadínežádovo upozornění, že Írán má nezczizitelné právo na svůj jaderný program, se stalo opět skutečností v únoru následujícího roku, kdy Írán oznámil, že obnovuje jaderný program v Natanz (Weisman – Fathi 2006). V květnu 2006 ministryně zahraničí Ricová prohlásila, že Írán se svým jaderným programem neohrožuje pouze americké spojence, ale celé mezinárodní společenství. Poté upozornila na to, že Spojené státy jsou ochotny najít řešení diplomatickou cestou a zapojit se do dalších případných jednání o íránském jaderném programu (Rice 2006). V brzké době došlo k ustanovení nové vyjednávací skupiny nesoucí název P5+1. Tato skupina se skládá z členských zemí Rady bezpečnosti a Německa (Fayazmanesh 2008: 196). Země P5+1 vznesly svůj první návrh k 1. červnu. Z hlediska Íránu byly stanoveny závazky v podobě nastolení plné spolupráce s Mezinárodní agenturou pro atomovou energii a dodržování dodatkového protokolu. Írán také pozastaví veškeré obohacování uranu do té doby, dokud IAEA neprovede úplnou kontrolu íránských zařízení. Země P5+1 naplní tyto předpoklady: dojde k potvrzení íránského práva na jaderný program, který bude v souladu se smlouvou o nešíření jaderných zbraní. P5+1 také napomůže k výstavbě lehkovodních reaktorů a pozastaví projednávání íránského jaderného programu Radou bezpečnosti OSN (P5+1 2006). Íránská administrativa na pobídku nijak nereagovala a situace dospěla až ke schválení rezoluce 1696 Radou bezpečnosti OSN (Katzman 2010: 21). Podmínkou této rezoluce bylo pozastavení íránského jaderného programu, a to nejpozději do 31. srpna (OSN 2006). Íránská reakce 22. srpna nebyla pozitivní, proto také na podmínky nepřistoupil (Katzman 2010: 21). Spojené státy ihned po íránském nepřistoupení na podmínky začaly iniciovat další možné postihy. Prezident Bush upozorňoval na to, že svět čelí vážné hrozbě ze strany Íránu. Zatímco ostatní aktéři, kteří se účastnili dřívější iniciativy, byli spíše zdrženliví (Fayazmanesh 2008: 206). Spojené státy po boku s Izraelem také nebyly ochotné přistoupit na žádné kompromisní řešení (Fayazmanesh 2008: 206). V listopadu se k návrhu o uložení sankcí začaly přiklánět i státy ze skupiny EU-3. Tyto státy dokonce přišly se svým možným návrhem, ale touto dobou ještě nedošlo k jednohlasné shodě. Čína a Rusko zůstávali nadále zdrženlivými,

zatímco Spojené státy chtěly dosáhnout ještě větších postihů (Fayazmanesh 2008: 210). Vodu do ohně v tomto období zároveň přiléval i Izrael, který upozornil na to, že v nejhorším případě bude nucen přejít k vojenské akci vůči iránskému programu. Nekompromisní komentář také uštědřil tehdejší izraelský velvyslanec v USA, který pronesl, že by prezident Bush neváhal vojensky podpořit Izrael vůči iránskému režimu (Fayazmanesh 2008: 210).

V prosinci ministryně zahraničí Riceová poukázala na to, že je nevyšší čas podniknout adekvátní kroky vůči iránskému jadernému programu. Její slova byla nakonec vyslyšena a 23. prosince byla schválena rezoluce 1737 Radou bezpečnosti OSN (Fayazmanesh 2008: 212). Rezoluce 1737 přinesla závazek všem členským státům OSN, aby zabránily jakékoliv podpoře iránského jaderného programu. Tato rezoluce také přinesla zavedení prvních sankčních mechanismů ze strany OSN. Sankce byly směřované na jednotlivé iránské funkcionáře a organizace u nichž došlo k zamražení finančních účtů (Tůma 2009: 34). Írán byl dle očekávání vůči schválení rezoluce značně kritický. Stálý zástupce v OSN Zaríf prohlásil, že Spojené státy využívají Radu bezpečnosti jako nástroj zastrašování vůči Íránu. Ministr zahraničí Mottaki označil schválení rezoluce za akt, který není v souladu s chartou OSN. Zároveň podotkl, že iránský jaderný program je zaměřen pouze na mírové účely (Dilorenzo 2006).

Kritika Spojených států vůči Íránu se po uvalení sankcí ale nezbrzdila (Fayazmanesh 2008: 214). Prezident Bush již 10. ledna oznámil, že chce navýšit vojenské nasazení v Iráku. Odůvodnil to tím, že je nutné potlačit islámský extremismus, protože jeho další vzestup by mohl být povzbudivým impulsem pro Írán ve snaze dosáhnout jaderné zbraně. Dále také zmínil to, že Írán poskytuje podporu útokům, které jsou směřovány na americké vojáky (Fayazmanesh 2008: 214). Írán oznámení o navýšení amerického kontingentu vnímal jako snahu o zvýšení napětí v regionu. Dalo by se říci, že na iránská slova došlo již o den později, kdy americká armáda vnikla na iránský konzulát v iráckém městě Arbíl, kde odebrala dokumenty a zadržela pět zaměstnanců (Hauser 2007). Spojené státy neustávaly v nevráživých činech vůči Íránu, ale zároveň také popíraly, že

by docházelo k plánování vojenského konfliktu s Íránem. Spojené státy vystupovaly s tvrzením, že pouze reflektují nepřátelské činy, které Írán činí vůči Spojeným státům (Fayazmanesh 2008: 218).

Mezinárodní agentura pro atomovou energii vydala 22. února report o stále přetrvávajícím jaderném programu v Íránu (Fayazmanesh 2008: 218). Spojené státy nedlouho poté začaly iniciovat další sankce. I tentokrát se začaly ozývat skeptické hlasy, a to například ze strany Ruska (Fayazmanesh 2008: 218). Přesto bylo nakonec dosaženo opětovné shody a 24. března byla schválena rezoluce 1747. Írán byl opětovně vyzván, aby pozastavil svůj jaderný program. Zároveň došlo k zavedení dalších sankčních mechanismů. Mezinárodní finanční instituce a státy mohly nadále vstupovat do finančních kontaktů s íránskou vládou pouze z humanitárních důvodů. Dalším krokem bylo rozšíření seznamu osob a íránských organizací, jimž byly zmrazené finanční fondy. Zároveň postihovaným osobám byl zakázáno vstup na území členských zemí OSN (Tůma 2009: 34-35). Rada bezpečnosti schválila další rezoluci týkající íránského jaderného programu 3. března 2008. Rezoluce číslo 1803 opět rozšířila seznam osob, na které byly uvalené sankce. Také započaly kontroly všech nákladů proudících přes letiště a přístavy, které směřovaly z nebo do Íránu (Tůma 2009: 35). Za Bushovy administrativy byla uvalena ještě jedné rezoluce. Rezoluce 1835 byla schválena 27. září a byla pouze potvrzujícím aktem závaznosti doposud realizovaných sankčních opatření (Tůma 2009: 35).

4.6 Barack Obama

Již v době kampaně na post prezidenta v roce 2007 Barack Obama vydal několik prohlášení, která se týkala íránské hrozby jako takové, ale také íránské hrozby co se týče jaderného programu. Dle Obamy je bezpečnost Izraele pro Spojené státy nadále tím nejdůležitějším závazkem v regionu Blízkého východu. Na bezpečnost by měl být kladen ještě větší důraz v době, kdy přetrvává neustávající regionální hrozba mezi které patří Hamás, Hizballáh, Sýrie, Írán nebo také Al-Káida. Spojené státy by i nadále měly být odhodlané k použití všech možných

nástrojů moci, aby dokázaly napomoci zajištění míru a bezpečnosti v regionu. Obama se také vyjádřil k íránskému jadernému programu. Dle něj se Spojené státy již dlouhou dobu snažily zastrašovat a omezovat íránský režim. Touto cestou se Spojené státy snaží zamezit íránskému jadernému zbrojení, podpoře terorismu a podněcování regionální agrese. Spojené státy by v žádném případě neměly přestat vnímat tyto činy jako bezpečnostní hrozbu. Obama se také obrátil k ostatním zemím a řekl, že svět musí zabránit íránskému jadernému programu, protože představuje příliš velkou hrozbu. Postup zastrašování ale doposud spíše selhával, a proto by Spojené státy měly začít vyhledávat nový způsob, jak dosáhnout změny íránského chování. Spojené státy by měly vynaložit snahu začít přímo vyjednávat s představiteli Íránu. Přesvědčovat íránské vlády a především lid, že změna jejich chování jim může přinést více prospěchu, například hospodářskou spolupráci anebo bezpečnostní záruky. Obama přislíbil, že nezavrhne možné použití vojenské síly, ale uvedl, že to není jeho priorita. Spíše se bude snažit využít diplomatických jednání a cest, kterých dle jeho slov dosavadní prezident Bush nebyl schopný (Obama 2007).

Po Obamově zvolení došlo od islámské revoluci k prvnímu blahopřání íránského představitele. Prezident Ahmadínežád při gratulaci dodal, že doufá v naplnění spravedlivých a skutečných změn v regionu Blízkého východu (Erdbrink 2008). Obama pokračoval v deklarování své snahy o dosažení lepších vztahů s Íránem i po svém zvolení. Ochotu začít vyjednávat zopakoval i při svém prvním rozhovoru pro Al-Arabíja (Al Arabiya 2009). Také v březnové zprávě ke svátku Naorúz Obama projevil svoji snahu. Tento projev směřoval nejen k íránskému lidu, ale také íránské vládě, jež vyzval ke vzájemnému dialogu. Přislíbil, že nechce pokračovat v dalších vzájemných pohrůbkách, ale ve vzájemné úctě (Obama 2009). Obamova zpráva ale nepřinesla nikterak vřelou odezvu. Alí Chameneí ve své odpovědi Obamovi sdělil, že jeho politika zůstává beze změny ve srovnání s jeho předchůdcem a že ke zlepšení vzájemných vztahů může nastat až ve chvíli, kdy Spojené státy začnou činit pozitivní kroky vůči Íránu (The Guardian 2009). Deklarování snahy bylo patrné i při Obamovo dubnovém

projevu v Praze. Zde upozornil na to, že bude nadále usilovat o zlepšení vzájemných vztahů s Íránem a že Spojené státy jsou ochotné podporovat íránský mírový jaderný program ve chvíli, kdy zcela vymizí jakékoliv ambice pro získání jaderné zbraně (Obama 2009b). Další pozitivní signál Obama vůči Íránu projevil v červnu při svém projevu v Káhiře, kde opětovně zopakoval jeho záměr o urovnání americko-íránských vztahů (Obama 2009c).

Během Obamově funkčním období se odehrály také íránské volby, které probíhaly 12. června 2009. Tyto volby jsou charakterizovány několika aspekty, a to především vysokou účastí Íránců, která nebyla příliš očekávána. Mnozí tuto zvýšenou aktivitu považovali za reakci vůči Ahmadínežádovo politice, která omezovala osobní svobodu (Addis 2009: 3). Další možné vysvětlení této zvýšené občanské iniciativy je připisováno přetrvávajícím ekonomickým problémům, a to vysoké inflaci, přetrvávajícím finančním sankcím a globální ekonomické krizi. Předchozí volby totiž provázela nízká voličská účast, která je mnohdy odůvodňována bojkotem reformně smýšlejících Íránců. Volby měly dva hlavní favority, a to současného prezidenta Ahmadínežáda a Músáviho. Mnozí pozorovatelé se domnívali, že by Músávi mohl ve volbách uspět (Addis 2009: 4). Nakonec volby zvítězil Ahmadínežád, který získal 62% hlasů (Addis 2009:5).

Volby byly doprovázeny zhoršenou dostupností internetové komunikace (Addis 2009: 5). Ihned po vyhlášení výsledků došlo k zákazu veřejného shromažďování. Přesto bezprostředně po vyhlášení odstartovala vlna protestů vůči výsledku voleb a podezření ze zfalšování voleb. Protesty byly silně potlačované a oficiální data uvádí, že při nich zemřelo 27 civilistů a 627 lidí bylo zatčeno, avšak dle pozorovatelů byla skutečná čísla mnohem větší (Addis 2009: 7). Obamova reakce na tyto události byla poměrně zdrženlivá. Obama vyjádřil vážné znepokojení, ale byl ochotný navázat jednání bez ohledu na výsledek voleb. Hillary Clinton po oznámení sporného výsledku vyzvala íránskou stranu, aby znovu přepočítali hlasy, ale přesto znovu zopakovala, že Spojené státy budou ochotné jednat s jakýmkoliv vítězem (Addis 2009: 9). Až o několik dní později

prezident Obama vyzval íránskou vládu, aby zastavila veškeré násilné a nespravedlivé kroky, které činí vůči svým obyvatelům (Addis 2009: 10).

Otázce íránského jaderného programu byl věnován i prostor na červencovém jednání skupiny G8. Prezident Obama při této příležitosti sdělil, že mezinárodní společenství nebude čekat nekonečně dlouho než Írán ukončí svůj jaderný vzdor. Dodal, že pokud Írán do září nepřehodnotí svůj postoj, bude muset čelit dalším následkům (Spetalnick 2009). Několik dní poté ministryně zahraničí Clintonová ještě více zdůraznila postoj Spojených států. Podotkla, že Spojené státy udělají vše, co bude v jejich silách, aby Írán nezískal jadernou zbraň (Pleming 2009). Íránské ministerstvo zahraničí na toto tvrzení zareagovalo s tím, že by Spojené státy zajistily větší bezpečnost na Blízkém východě, kdyby zamezily Izraeli ve vlastnění jaderné zbraně a ne rozšiřováním „obránného deštníku“ (Česká televize 2009). Začátkem září nakonec přišla nabídka k vyjednávání z íránské strany. Ahmadínežád přesto upozornil, že Írán je sice ochotný jednat, ale ne o svém jaderném programu (Al Arabiya 2009b). Spojené státy a ostatní aktéři z vyjednávací skupiny P5+1 návrh přijaly spíše kriticky, ale nakonec došlo k domluvě na dalším vyjednávání 1. října (International Business Publications 2012: 199). Na setkání P5+1, které se uskutečnilo v Ženevě, byl vznesen návrh, že by Írán poskytl část svých zásob uranu do zahraničí, kde by byl následně obohacen (Kerr 2012: 7-8). Tímto kontrolním mechanismem by bylo zajištěno to, že Írán sám nevyužívá své zásoby k jadernému zbrojení (Fingerland 2009). Dále došlo k dohodě, že v říjnu dojde ještě k dalšímu setkání, kde budou dojednané detaily (Kerr 2012: 8). Írán ale nakonec s předloženým návrhem nesouhlasil (Schier 2011: 252).

Přes veškeré dosavadní neúspěchy prezident Obama při převzetí Nobelovy ceny za mír prohlásil, že jaderné odzbrojování je nadále jednou z jeho hlavních priorit v zahraniční politice. Zároveň také vyzval ostatní aktéry, aby nepřehlíželi chování těch, kteří by mohli podnítit jaderný konflikt (Obama 2009d). Přesto ihned v prvním měsíci nového roku 2010 došlo opětovně k nárůstu napětí mezi Spojenými státy a Íránem. Zapříčinilo to americké rozhodnutí o umístění

protiraketové obrany Patriot v regionu Blízkého východu. Úmyslem Spojených států je pohrožení vůči Íránu, ale i potlačení případného iniciování agrese ze strany Izraele a ochránění partnerských států na arabském poloostrově (McGreal 2010). Začátkem února vzešlo znepokojivé oznámení, ale pro druhou stranu sporu, a to pro země západu. Prezident Ahmadínežád oznámil započetí obohacování uranu na 20 procent (Albright – Shire 2010). Toto oznámení hned vzbudilo na mezinárodní scéně negativní ohlasy a započalo jednání o uvalení dalších sankcí (Tureček – Brezovská 2010). V následujícím měsíci se Spojené státy rozhodly k uvolnění sankcí vůči Íránu, ty se však týkaly pouze jedné oblasti. Byly uvolněny sankce na internetové komunikační služby, které budou moct americké společnosti poskytovat na území Íránu zcela legálně. Spojené státy si od tohoto slibují, že dojde k posílení svobody projevu. Toto rozhodnutí bylo učiněno v reakci na tehdejší protesty, které se uskutečnily v období prezidentských voleb. Již v té době došlo k šíření informací a komunikace mezi demonstrujícími Íránci (Nasaw 2010).

17. května se uskutečnilo jednání, které se týkalo již dříve projednávaného tématu. Jednání se společně se skupinou P5+1 zúčastnil také tehdejší brazilský prezident Lula da Silva a turecký premiér Erdogan. Dohoda se týkala toho, že Írán odešle 1200 kilogramů nízce obohaceného uranu do Turecka a výměnou za to získá palivové články pro výzkumný reaktor (Crail 2010). Spojené státy tuto dohodu označily za nic neřešící. Ale dosavadní obohacování uranu na 20 procent je pro Spojené státy klíčové a pobuřující, jelikož tím Írán porušuje dosavadní sankce OSN (BBC 2010). To, že Spojenými státy dosažená dohoda s Brazílií a s Tureckem nijak neuspokojila, prokazuje i jejich o dva dny pozdější předložení návrhu sankcí vůči Íránu Radě bezpečnosti OSN (Zlochová 2010). Rezoluce 1920 byla přijata k 9. červnu. Mimo jiné rozšiřuje skupinu osob, kterým nebude povolen vstup do členských zemí OSN, členské státy by také nadále již neměly poskytovat pohonné hmoty a přístavní služby íránským lodím, které převážejí neproověřený náklad. Došlo také k rozšíření embarga na další typy vojenské techniky, zákazu působení íránských finančních institucí v zahraničí a také

poskytování finančních služeb revolučním gardám (United Nations 2010). Vůči tomuto rozhodnutí se Ahmadínežád ostře ohradil, přesto ale nepřipustil, že by Írán měl pozastavit svůj dosavadní jaderný program (MacFarquhar 2010).

Následně bylo uvaleno několik sankcí ze strany Spojených států. Během roku 2010 byly například uvaleny sankce vůči iránským představitelům, kteří nesou zodpovědnost za potlačování lidských práv, k němuž docházelo v událostech v období prezidentských voleb (U.S. Department of the Treasury 2010: 1). Dále se jednalo o postihy společnostem, které by dodávaly Íránu pohonné hmoty (U.S. Department of State 2011a). Na konci tohoto roku se uskutečnily další dvě setkání skupiny P5+1 s Íránem, ale ani jedno z těchto jednání nevedlo ke zdárnému pokroku. V následujícím roce vydala IAEA zprávu o iránském jaderném programu, ve kterém nevyloučila, že Írán činí kroky pro získání jaderné zbraně. (IAEA 2011: 8). V listopadu byly Spojenými státy uvaleny další sankce, které byly cílené na omezení možností investovat do iránského ropného nebo petrochemického průmyslu (Obama 2011b). Následně byly uvaleny další sankce. Tyto sankce byly zaměřené na zadržování finančních prostředků iránské centrální banky a vlády, které jsou uloženy v amerických finančních institucích. Odůvodněním sankcí se staly praktiky centrální banky, které Obama označil za klamavé (McGreal 2012).

V únoru 2011 se v Íránu začaly odehrávat opoziční demonstrace, které se bezprostředně setkaly s násilnou represí ze strany státních složek moci (Dareini 2011). Za celé období, kdy se odehrávaly protesty začalo docházet ke značnému omezování nezávislých a občanských organizací, vzrostl počet zadržovaných osob, a to mimo jiné představitelů opozice a bývalých kandidátů na prezidenta Musáviho a Karrúbího. Protesty se ale také neobešly bez ztrát na životech (Human Rights Watch 2012). Tyto události si zasloužily několik reakcí ze strany Spojených států. Prezident Obama při svém projevu k novému perskému roku nešetřil kritikou vůči vládním složkám, ale zároveň podpořil demonstrující, kteří dle jeho slov bojují za svá základní práva (Obama 2011a). V červnu také nastalo sankcionování konkrétních osob za jejich podíl na potlačování protestů (Katzman

2015: 32). Ministerstvo zahraničí si také hned zpočátku protestů založilo v perském jazyce psaný účet na sociální síti Twitter, kde vyzvalo íránskou vládu, aby nebránila svým občanům v demonstracích (CNN 2011). V červnu 2011 ministerstvo zahraničí ohlásilo spuštění virtuální ambasády Spojených států v Íránu. Ambasáda je na internetu spravována v perském a v anglickém jazyce. Celý projekt byl označen za způsob pro navázání kontaktu se samotnými Íránci a nabízení alternativního pohledu na vzájemné americko-íránské vztahy (U.S. Department of State 2011b). Ministerstvo zahraničí v roce 2011 také začalo vést účet na internetovém portálu pro sdílení videí Youtube a na sociální síti Facebook (U.S. Department of State 2011c).

Počátkem roku 2012 byly po 15 měsících obnoveny rozhovory P5+1 s Íránem. V této době bylo dosaženo třech rozhovorů, a to v dubnu v Istanbulu, v květnu v Bagdádu a o měsíc později v Moskvě. Jedním z hlavních bodů se opětovně stala snaha P5+1 o pozastavení íránského obohacování uranu na 20 procent, ale jednání opět nepřineslo žádné zdárné výsledky (Arms Control Association 2014). Neúspěšná vyjednávání nedlouho poté následovalo uvalení další vlny sankcí, které měly přispět k omezení vývozu íránské ropy a produktů íránského petrochemického průmyslu (The White House 2012).

V červnu roku 2013 se konaly íránské prezidentské volby, ve kterých jednoznačně zvítězil Hasan Rúhání (Al Jazeera 2013a). Reformně smýšlející Rúhání dlouhodobě kritizoval dosavadního prezidenta Ahmadínežáda (Tavana 2013: 18-19). To, že by se Rúháního zahraniční politika mohla odvíjet jiným směrem, již naznačil jeho inaugurační projev, ve kterém vyzval ke zlepšení vztahů se západními zeměmi. Také vybědl, že jaderný program by se měl stát transparentnějším (McElroy 2013). Tím navázal, na již dřívější prohlášení ze strany Spojených států, ve které byla podotknuta ochota začít vyjednávat s nově zvoleným prezidentem (Al Jazeera 2013b). V září Rúhání při jednání valného shromáždění OSN upozornil na to, že Írán je připraven začít vyjednávat. Prezident Obama na to reagoval s tím, že vyřešení vzájemných sporů nelze urovnat v krátké chvíli, ale že je i nadále zastáncem diplomatických jednání

(Borger – Pilkington 2013). Samotného obnovení vyjednávání bylo dosaženo v říjnu a listopadu v rámci vyjednávací skupiny P5+1 (Arms Control Association 2014). Toto kolo přineslo po dlouhé době úspěch ve vyjednávání. Aktéři se dohodli na závazcích na dobu šesti měsíců, které potom následně mohou prodloužit za předpokladu, že bude přetrvávat vzájemný zájem. Írán se dohodou zavázal k tomu, že pozastaví obohacování uranu na 20 procent a zároveň sníží obohacení stávajících zásob, které dosáhly této hodnoty. Írán také nebude rozšiřovat svůj jaderný program (EU 2013: 1–2). Státy ze skupiny P5+1 pozastaví sankce, které se dotýkají íránského ropného průmyslu. Spojené státy samotné, ale i jednání Rady bezpečnosti nebudou předkládat nové návrhy, které by přinášely uvalení nových sankcí vůči íránskému jadernému programu (EU 2013: 3). Prezident Obama k dohodě prohlásil, že se po několika letech poprvé podařilo docílit zastavení vývoje íránského jaderného programu. Samotná dohoda poté vzešla v platnost koncem ledna 2014 (Sayah – Karimi 2014). Snahy o dosažení trvalé dohody však úspěšné nebyly, ale podařilo se tuto dohodu několikrát prodloužit. Na jednání v listopadu 2014 se aktéři dohodli na setkání v otázce trvalé dohody, které se uskuteční 30. června 2015 (Borger 2014).

Sporem v průběhu Rúháního administrativy se stalo odmítnutí Spojených států udělit víza íránskému velvyslanci OSN Hamídu Abutalebímu za to, že se údajně zúčastnil vniknutí na americkou ambasádu v roce 1979 (BBC 2014b). Írán toto rozhodnutí rozhořčilo a označil je za neprávni. Bylo popřeno, že by se Abutalebím přímo podílel na obsazení americké ambasády (NBC News 2014).

S přesahem do roku 2015 můžeme sledovat určitý další pokrok v jednání ohledně íránského jaderného programu. V Lausanne byla 2. dubna dojednána rámcová dohoda. Rámcová dohoda zatím zahrnuje to, že by Írán v následujících 15 letech nebudoval nová zařízení, která by sloužila k obohacování uranu, dále by se měl razantně snížit počet centrifug, které Írán využívá k obohacení uranu. Írán by také dále měl snížit zásoby svého nízko obohaceného uranu na 300 kg ze současných 10 tun. Konečná dohoda by měla být dojednána nejpozději v červnu roku 2015 (Česká televize 2015). Přesto rámcová dohoda prozatím nepřináší

odpověď například na otázku, kdy a za jakých předpokladů by došlo ke zrušení sankcí ze strany OSN (BBC 2015). Rúhání po svém zvolení poznamenal, že snížení sankční zátěže by mělo být dosaženo diplomatickou cestou (Dueck 2015: 61-62).

Prezident Obama řekl, že jestli z rámcové dohody nakonec vznikne konečná dohoda, dojde k významné bezpečnosti v mezinárodním systému (Český rozhlas 2015).

5 ZÁVĚR

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo zhodnotit vývoj zahraniční politiky Spojených států amerických vůči Íránu. Pro splnění tohoto cíle bylo nutné si definovat základní koncepty. V první teoretické části jsem se proto věnoval vymezení konceptu moci, konceptu světové mocnosti a konceptu rostoucí mocnosti. Pro představení těchto konceptů jsem použil definice od různých autorů.

Vymezení konceptu bylo pro tuto práci klíčové z toho důvodu, že moc je pro aktéry mezinárodního systému jednou z hlavních priorit. Pro koncept světové mocnosti jsem použil definice několika autorů, kteří se shodují na tom, že světová mocnost musí naplňovat podmínky, jako například být jednou z ekonomicky nejvyspělejších zemí, disponovat velkou vojenskou silou, technologiemi a v neposlední řadě být politicky stabilním státem. Při aplikaci těchto kritérií na Spojené státy americké byl předpoklad, že jsou světovou mocností potvrzen. Státy, které aspirují na to být novou rostoucí mocností musí splňovat následující podmínky, a sice určitý rostoucí ekonomický potenciál, mít mocenský vliv na regionální úrovni a také disponovat určitou vojenskou silou. Po aplikaci těchto kritérií na Írán jsem došel k závěru, že Írán naplňuje předpoklady rostoucí mocnosti.

Pro následný souhrn praktické části nejprve zmíním výzkumnou otázku – *Jak se vyvíjely vzájemné vztahy Spojených států a Íránu v časově vymezeném období, a jaké faktory vzájemné vztahy ovlivňovaly?* Průběh vývoje vzájemných vztahů mezi Spojenými státy a Íránem je upevněn v jednotlivých funkčních obdobích amerických prezidentů. Zahraniční politika Spojených států vůči Íránu byla v průběhu jednotlivých funkčních období prezidentů obdobná.

Jedním z hlavních cílů Carterovy administrativy byl boj za lidská práva, avšak v případě Íránu tento cíl nebyl naplněn zejména proto, že udržoval přátelské

vztahy se šáhovým režimem, který vykazoval nedemokratické prvky. Carter také nerefletoval opoziční hlasy Íránců vůči šáhovi. V roce 1979 došlo k islámské revoluci, jejímž následkem bylo šáhovo svržení a k moci nastoupil Chomejní. Od této chvíle se stala íránská politika vůči Spojeným státům nepřátelská. O tom například vypovídá zadržení amerických zajatců při násilném vniknutí Íránců na americkou ambasádu. Carterova administrativa se snažila dosáhnout diplomatické dohody o propuštění zajatců, ale nalézt shodu s Íránem bylo velmi těžké. Proto Carter přistoupil na uvalení sankcí. Později došlo k použití ozbrojených sil, ale operace Orlí spár skončila fiaskem. I přesto, že byla vzájemná dohoda nakonec dojednána, k propuštění zajatců za Carterovy administrativy již nedošlo.

První zásadní událostí Reaganovy administrativy bylo propuštění zajatců, které bylo uskutečněno hned první den při nastoupení Reagana do funkce, ale ve skutečnosti tento akt nepřinesl žádné zlepšení vztahů mezi aktéry. Další dvě významné události se staly v roce 1982, a to první libanonská válka a přenesení irácko-íránské války na irácké území. Oba dva tyto konflikty nijak nepřispěly ke zlepšení vzájemných vztahů. Dalo by se říci, že došlo ještě ke zhoršení. K první libanonské válce se pojí vznik Hizballáhu, který vznikl za přímé podpory Íránu a začal uskutečňovat únosy anebo sebevražedné atentáty, a to mimo jiné vůči Spojeným státům. V otázce irácko-íránské války se Spojené státy přikláněly na stranu Iráku a podporovaly jej. Poslední významnou událostí Reaganovy administrativy byla aféra Írán-contras, ve které docházelo k tajnému prodeji zbraní Íránu prostřednictvím kterého Spojené státy chtěly docílit propuštění zajatců.

George H.W. Bush deklaroval ochotu jednat. Na počátku Bushovy administrativy došlo k Chomejního úmrtí, což pro Spojené státy vyneslo nový impuls, že by mohlo dojít ke zlepšení vzájemných vztahů. Ani v tomto případě však k pozitivní změně nedošlo. V průběhu první války v zálivu se Spojené státy přiklonily na stranu Kuvajtu. Írán byl v rozhodování bezradný, ale spíše inklinoval ke spolupráci s koalicí. Za Bushovy administrativy se uskutečnila také

Madridská konference, na které se projednávala arabsko-izraelská otázka. Konference přinesla další zhoršení vztahů a Írán ještě více podněcoval aktivity Hizballáhu tak, aby zabránil dojednání dohody o dosažení míru. Pozitivní událostí Bushovy administrativy bylo propuštění zajatců, ale Spojené státy vůči Íránu žádné ústupky neudělaly.

Následující prezident Bill Clinton měl oproti předcházejícím prezidentům výhodu v tom, že nemusel brát ohled na studenou válku. Tudiž nastolil koncept dvojího zadržování, který spočíval v tom, že Spojené státy nebudou podporovat ani jednu z hrozeb ve snaze potlačit tu druhou (Írán a Irák představují tyto dvě hrozby). Další věc, kterou Spojené státy vnímaly s nevolí byla dohoda mezi Íránem a Ruskem o dostavbě jaderné elektrárny. V průběhu Clintonovy administrativy se novým íránským prezidentem stal Chátamí, jehož zvolení představovalo určitou naději ve zlepšení vzájemných vztahů. Samotný Chátamí projevil snahu o zlepšení vztahů, nicméně k žádnému výraznému zlepšení přes veškeré snahy nedošlo.

Po události 11. září 2001 došlo v projednávání situace v Afganistánu k překvapivému zlepšení vztahů. O několik měsíců Bush označil Írán, Irák a Severní Koreu za osu zla, tedy za státy, které nejvíce ohrožují bezpečnost mezinárodního systému. Bylo započato vyjednávání s Íránem v rámci skupiny P5+1 a také schválení prvních rezolucí ze strany Rady bezpečnosti OSN.

Posledním prezidentem v rámci této bakalářské práce je Barack Obama. Již na počátku své administrativy Obama podotknul, že je ochotný vyjednávat. To samé opětoval Rúhání a od jeho zvolení dochází ke zlepšení vyjednávání mezi těmito státy.

V této práci jsem došel k závěru, že vzájemné vztahy mezi Spojenými státy a Íránem jsou i nadále velmi napjaté. Od roku 1979 nedošlo až doposud k navázání diplomatických vztahů. Neúspěšné pokusy o zlepšení bilaterálních vztahů ovlivňovaly především uvalené sankce ze strany Rady bezpečnosti OSN, ale i od

samotných Spojených států. Na druhou stranu ani Írán nebyl ochoten přistoupit na podmínky Spojených států a ukončit svůj jaderný program.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Abrahamian, Ervand (2008). *A History of Modern Iran* (New York: Cambridge University Press).

Addis, Casey (2010). Lebanon. In: Addis, Casey – Blanchard, Christopher – Katzman, Kenneth – Migdalovitz, Carol – Nichol, Jim – Sharp, Jeremy – Zanotti, Jim, *Iran: Regional Perspectives and U. S. Policy* (Washington: Congressional Research Service), s. 33–34.

Addis, Casey L. (2009). Iran's 2009 Presidential Elections. *Congressional Research Service* 6. 7. 2009 (<http://fas.org/sgp/crs/mideast/R40653.pdf>, 25. 3. 2015).

Al Arabiya (2009). *Obama tells Al Arabiya peace talks should resume* (<http://www.alarabiya.net/articles/2009/01/27/65087.html>, 24. 3. 2015).

Al Arabiya (2009b). *Iran presents nuclear proposals to world powers* (<http://www.alarabiya.net/articles/2009/09/09/84407.html>, 28. 3. 2015).

Al Jazeera (2012). *Timeline: Sanctions on Iran* (<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/10/20121016132757857588.html>, 15. 2. 2015).

Al Jazeera (2013a). *Latest results put Rouhani ahead in Iran poll* (<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/06/201361522643286979.html>, 9. 4. 2015).

Al Jazeera (2013b). U.S. prepared to 'engage Iran directly' (<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/06/2013615193023927274.html>, 10. 4. 2015).

Albright, David – Shire, Jacqueline (2010). Iran's recent statements about production of fuel for the Tehran Research Reactor: A quick review. *Institute for Science and International Security* 8. 2. 2010 (<http://isis-online.org/isis-reports/detail/irans-recent-statements-about-production-of-fuel-for-the-tehran-research-re/> 30. 3. 2015).

Albright, David – Stricker, Andrea. *Iran's Nuclear Program* (<http://iranprimer.usip.org/resource/irans-nuclear-program>, 16. 3. 2015).

Albright, Madeleine (2000). *Remarks before the American-Iranian Council* (<http://fas.org/news/iran/2000/000317.htm>, 13. 3. 2015).

Albright, Madeleine K. (1998). *Remarks at 1998 Asia Society Dinner* (<http://www.state.gov/1997-2001-NOPDFS/statements/1998/980617a.html>, 12. 3. 2015).

Amnesty International (2013). *Iran's ban on female presidential candidates contradicts Constitution* (<http://www.amnesty.org/en/news/iran-s-ban-female-presidential-candidates-contradicts-constitution-2013-05-17>, 7. 12. 2014).

Anderson, John (2007). U.S., Iran Open Dialogue on Iraq. *The Washington Post* 29. 5. 2007 (<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/05/28/AR2007052800080.html>, 21. 3. 2015).

Ansari, Ali M. (2006). *Confronting Iran: The Failure of American Foreign Policy and the Roots of Mistrust* (Londýn: Hurst Publishers).

Arms Control Association (2014). *History of Official Proposals on the Iranian Nuclear Issue* (http://www.armscontrol.org/factsheets/Iran_Nuclear_Proposals, 16. 3. 2015).

Arms control Association (2015). *Nuclear Weapons: Who Has What at a Glance* (<http://www.armscontrol.org/factsheets/Nuclearweaponswhohaswhat>, 20.4.2015).

Arms Control Association (2015). *Timeline of Nuclear Diplomacy With Iran* (<http://www.armscontrol.org/factsheet/Timeline-of-Nuclear-Diplomacy-With-Iran>, 15. 4. 2015).

Association for Diplomatic Studies and Training (2015). *The Bombing of U.S. Embassy Beirut – April 18, 1983* (<http://adst.org/2013/04/the-bombing-of-u-s-embassy-beirut-april-18-1983/>, 21. 2. 2015).

Aubrey, Stefan M. (2004). *The New Dimension of International Terrorism* (Curych: vdf Hochschulverlag AG).

Axworthy, Michael (2008). *Dějiny Íránu* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).

Axworthy, Michael (2013). *Revolutionary Iran A History of the Islamic Republic* (New York: Oxford University Press).

BBC (2000). *Khamenei rejects US overtures* (http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/690551.stm, 14. 3. 2015).

BBC (2002). *Khatami urges mass anti-US protests* (http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/1812199.stm, 15. 3. 2015).

BBC (2010). *Iran signs nuclear fuel-swap deal with Turkey* (http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/8685846.stm, 1. 4. 2015).

BBC (2011). *Timeline: Iraqi Kurds* (http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/country_profiles/2893067.stm, 5.3.2015).

BBC (2014a). *US refuses visa for Iran's UN envoy choice Hamid Aboutalebi* (<http://www.bbc.com/news/world-us-canada-26994936>, 14. 4. 2015).

BBC (2015). *Iran nuclear deal: Complex details delay agreement* (<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-32160926>, 17. 4. 2015).

Borger, Julia – Pilkington, Ed (2013). *Iran's Rouhani tells UN: we pose no threat to the world. The Guardian* (<http://www.theguardian.com/world/2013/sep/24/iran-president-hassan-rouhani-un-speech>, 11. 4. 2015).

Borger, Julian (2014). *Iran nuclear talks extended to 2015 after failure at Vienna negotiations. The Guardian* 24. 11. 2014 (<http://www.theguardian.com/world/2014/nov/24/iran-nuclear-talks-likely-extended-vienna>, 15. 4. 2015).

Bureau for International Narcotics and Law (1999). *International Narcotics Control Strategy Report* (http://www.state.gov/1997-2001-NOPDFS/global/narcotics_law/1998_narc_report/swasi98_part2.html, 12. 3. 2015).

Bush, George H. W. (1989). *National Security Directive 26* (<http://fas.org/irp/offdocs/nsd/nsd26.pdf>, 6. 3. 2015).

Bush, George W. (2002). President Bush Speaks to the People of Iran. *The White House* (<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/12/20021220-7.html>, 19. 3. 2015).

Barry Buzan (2004). *The United States and the Great Powers* (Cambridge: Polity Press).

Byman, Daniel (2003). Should Hezbollah Be Next?. *Foreign Affairs* (<http://www.foreignaffairs.com/articles/59366/daniel-byman/should-hezbollah-be-next>, 15. 3. 2015).

Carter, Ben (2014). *Is China's economy really the largest in the world?* 16.12.2014 (<http://www.bbc.com/news/magazine-30483762>, 20.4.2015).

Carter, Jimmy (1980). Executive Order No. 12205. *U.S. Department of the Treasury* (<http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/Executive%20Order%2012205.pdf>, 16. 2. 2015), 2.

CIA (2015). *The World Factbook* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2034rank.html>, 20.4.2015).

Cimbala, Stephen – Forster, Peter (2010). *Multinational Military Intervention: NATO Policy, Strategy and Burden Sharing* (Farnham: Ashgate Publishing).

CNN (1998a). *Khatami suggests warmer relations with U.S.* (<http://edition.cnn.com/WORLD/9801/07/iran/>, 11. 3. 2015).

CNN (1998b). *Transcript of interview with Iranian President Mohammad Khatami* (<http://edition.cnn.com/WORLD/9801/07/iran/interview.html>, 11. 3. 2015).

CNN (2011). *U.S. State Department starts Farsi Twitter feed* (<http://edition.cnn.com/2011/POLITICS/02/14/state.department.twitter/?hpt=T2>, 5. 4. 2015).

CNN (2014). *Operation Enduring Freedom Fast Facts* (<http://edition.cnn.com/2013/10/28/world/operation-enduring-freedom-fast-facts/>, 15. 3. 2015).

CNN (2015). *World's largest economies* (http://money.cnn.com/news/economy/world_economies_gdp/, 20.4.2015).

Collelo, Thomas (1987). *Lebanon The Hostage Crisis* (<http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-8105.html>, 21. 2. 2015).

Crail, Peter (2010). *Brazil, Turkey Broker Fuel Swap With Iran. Arms Control Association* 4. 6. 2010 (http://www.armscontrol.org/act/2010_06/FuelSwap, 1. 4. 2015).

Cvrkal, Zdeněk (2007). *Írán*. (Praha: Libri).

Česká televize (2009). *USA zesílily diplomatickou aktivitu na Blízkém východě* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/62058-usa-zesilily-diplomatickou-aktivitu-na-blizkem-vychode/>, 27. 3. 2015).

Česká televize (2010). *Operace Orlí spár skončila fiaskem – americká rukojmí na svobodě až v lednu 1981* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/87644->

operace-orli-spar-skoncila-fiaskem-americka-rukojmi-na-svobode-az-v-lednu-1981/, 17. 2. 2015).

Český rozhlas (2015). *Íránské rozhovory přinesly první výsledky. Konečná dohoda má být do konce června* (http://www.rozhlas.cz/zpravy/svet/_zprava/1473983, 17. 4. 2015).

Coşkun, Bezen B. (2009). Global Energy Geopolitics and Iran. *Uluslararası İlişkiler* 20 (5), s. 179–201.

Dareini, Ali Akbar (2011). Iran Protests: Hundreds Of Thousands March, Tear Gas Fired. *The Huffington Post* 14. 2. 2011 (http://www.huffingtonpost.com/2011/02/14/iran-protests_n_822991.html, 5. 4. 2015).

Democratic and Popular Republic of Algeria (1981). *Algiers Accords* (http://www.parstimes.com/history/algiers_accords.pdf, 18. 2. 2015).

Dilorenzo, Sarah (2006). Iran rejects U.N. resolution and accuses Security Council of hypocrisy. *San Diego Union-Tribune* 23. 12. 2006 (<http://legacy.utsandiego.com/news/world/20061223-1548-un-iransview.html>, 19. 3. 2015).

Drulák, P. (2003). *Teorie mezinárodních vztahů* (Praha: Portál).

Dueck, Colin (2015). *The Obama Doctrine* (New York: Oxford University Press).

Dumbrell, John (1995). *The Carter Presidency: A Re-Evaluation* (Manchester: Manchester University Press).

Dumbrell, John (2009). *Clinton's Foreign Policy: Between the Bushes 1992-2000* (New York: Routledge).

Erdbrink, Thomas (2008). Ahmadinejad Congratulates Obama, Urges ‚Real‘ Change. *The Washington Post* 7. 11. 2008 (<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/11/06/AR2008110601486.html>, 24. 3. 2015).

EU 2013. *Joint Plan of Action* (http://eeas.europa.eu/statements/docs/2013/131124_03_en.pdf, 12. 4. 2015) s. 1–4.

Fayazmanesh, Sasan (2008) *The United States and Iran: Sanctions, Wars and the Policy of Dual Containment* (New York: Routledge).

Fingerland, Jan (2009). Obamova blízkovýchodní politika pod tlakem. *Český rozhlas* (http://www.rozhlas.cz/cro6/komentare/_zprava/656959, 28. 3. 2015).

Foreign Affairs and National Defense Division (1981). *The Iran Hostage Crisis A Chronology of Daily Developments* (Washington: U.S. Government Publishing Office).

Friedman, Thomas (1989). Bush Finds Threat to Murder Author ‚Deeply Offensive‘. *The New York Times*. 22. 2. 1989 (<https://www.nytimes.com/books/99/04/18/specials/rushdie-bush.html>, 5. 3. 2015).

Gause, Gregory F. (1994). The Illogic of Dual Containment. *Foreign Affairs* (<http://www.foreignaffairs.com/articles/49686/f-gregory-gause-iii/the-illogic-of-dual-containment>, 10. 3. 2015).

Godehardt –Nabers (2011). *Regional Orders and Regional Powers* (New York: Routledge).

Gratius, Susanne (2008). *The international arena and emerging powers: stabilising or destabilising forces?* (http://fride.org/download/COM_emerging_powers_ENG_abr08.pdf, 19. 2. 2015).

Grossman, Zoltán (2014). *From Wounded Knee to Syria: A Century of U.S. Military Intervention* (<http://academic.evergreen.edu/g/grossmaz/interventions.html>, 20.4.2015).

Haass, Richard (2015). *The George H. W. Bush Administration* (<http://iranprimer.usip.org/resource/george-hw-bush-administration>, 1. 3. 2015).

Habibi, Nader (2014). *Iran's Economic Nightmare* (<http://nationalinterest.org/feature/the-politics-irans-economic-nightmare-11906>, 20.4.2015).

Hart F. – Jones D. (2010). *How Do Rising Powers Rise?* (<http://users.clas.ufl.edu/zselden/coursereading2011/hart.pdf>, 20. 2. 2015).

Hauser, Christine (2007). *5 Iranians Detained at Consular Office. The New York Times* 11. 1. 2007 (<http://www.nytimes.com/2007/01/11/world/middleeast/11cnd-raid.html>, 20. 3. 2015).

Heritage (2015). *Iran* (<http://www.heritage.org/index/country/iran>, 20.4.2015).

Human Rights Watch (2012). *World Report 2012: Iran* (<http://www.hrw.org/world-report-2012/world-report-2012-iran>, 5. 4. 2015).

Hunter, Shireen (2010). *Iran's Foreign Policy in the Post-Soviet Era: Resisting the New International Order* (Santa Barbara: ABC-CLIO).

Chomejní, Ruholláh (2004). *Islámská vláda : vláda faqíha / imám Chomejní* (Tehrán: Institut pro uspořádání a vydávání děl imáma Chomejního).

IAEA (2011). *Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions in the Islamic Republic of Iran* (<https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2011-65.pdf>, 7. 4. 2015) s. 25.

IISS (2014). *The Military Balance 2014* (London: IISS).

Indyk, Martin (1993). *The Clinton Administration's Approach to the Middle East. The Washington Institute for Near East* (<http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-clinton-administrations-approach-to-the-middle-east>, 10. 3. 2015).

International Business Publications (2012). *Iran Country Study Guide Volume 1 Strategic Information and Developments* (Washington: International Business Publications).

International Business Publications (2005). *Iran Country Study Guide* (Washington: International Business Publications).

Jordan, Eduard (2003). The Concept of a middle power in international relations: distinguishing between emerging and traditional middle powers. *Politikon* 30 (2), s. 165-181.

Kamrava, Mehran (2008). *The United States and Iran: A Dangerous but Contained Rivalry. The Middle East Institute*

(<http://www.mideasti.org/content/united-states-and-iran-dangerous-contained-rivalry>, 16. 3. 2015).

Katzman, Kenneth (2009). *Iraq: Post-Saddam Governance and Security* (Darby: Diane Publishing).

Katzman, Kenneth (2010). *Iran: U. S. Concerns and Policy Responses* (Darby: Diane Publishing).

Katzman, Kenneth (2015). Iran Sanctions. *Congressional Research Service* 9. 3. 2015 (<https://fas.org/sgp/crs/mideast/RS20871.pdf>, 13. 3. 2015) s. 1–77.

Kemp, Geoffrey (2015). The Reagan Administration. *United States Institute of Peace* (<http://iranprimer.usip.org/resource/reagan-administration>, 20. 2. 2015).

Kerr, Paul (2012). Iran's Nuclear Program: Status. *Congressional Research Service* 17. 10. 2012 (<https://fas.org/sgp/crs/nuke/RL34544.pdf>, 28. 3. 2015) s. 49.

Khan, Saira (2009). *Iran and Nuclear Weapons: Protracted Conflict and Proliferation* (New York: Routledge).

Khelghat-Doost, Hamoon (2014). The Rising Power of Iran in the Arab World (<http://www.fletcherforum.org/2014/12/11/khelghat-doost/>, 20. 3. 2015).

Kifner, John (1984). 23 die, including 2 Americans, in terrorist car bomb attack on the u. s. embassy at Beirut; blast kills driver. *The New York Times* (<http://www.nytimes.com/1984/09/21/world/23-die-including-2-americans-terrorist-car-bomb-attack-us-embassy-beirut-blast.html>, 21. 2. 2015).

Koppel, Ted (2011). 30 years after the Iran hostage crisis, we're still fighting Reagan's war. *The Washington Post*. 21. 1. 2011 (<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2011/01/21/AR2011012102914.html>, 20. 2. 2015).

Krejčí, Oskar (2014). *Mezinárodní politika* (Praha: Ekopress).

Kyvig, David (1990). *Reagan and the World* (Santa Barbara: ABC-CLIO).

Landler, Mark – Sanger, David (2009). Clinton Speaks of Shielding Mideast From Iran. *The New York Times* 22. 7. 2009 (http://www.nytimes.com/2009/07/23/world/asia/23diplo.html?_r=1&, 27. 3. 2015).

MacFarquhar, Neil (2010). U.N. Approves New Sanctions to Deter Iran. *The New York Times* 9. 6. 2010 (http://www.nytimes.com/2010/06/10/world/middleeast/10sanctions.html?gwh=CDA71A2C9E01D5BFAB78D7A7AD014815&gwt=pay&_r=0, 2. 4. 2015).

Mattair, Thomas (2008). *Global Security Watch – Iran: A Reference Handbook* (Westport: Praeger).

McElroy, Damien (2013). Hassan Rouhani promises new era in Iran at inauguration. *The Telegraph* 4. 8. 2013 (<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iran/10221401/Hassan-Rouhani-promises-new-era-in-Iran-at-inauguration.html>, 10. 4. 2015).

McGreal, Chris (2010). US raises stakes on Iran by sending in ships and missiles. *The Guardian* 31. 1. 2010 (<http://www.theguardian.com/world/2010/jan/31/iran-nuclear-us-missiles-gulf>, 29. 3. 2015).

McGreal, Chris (2012). Obama orders Iranian Central Bank freeze in new wave of sanctions. *The Guardian* 6. 2. 2012 (<http://www.theguardian.com/world/2012/feb/06/obama-orders-central-bank-iran-sanctions>, 8. 4. 2015).

McManus, Doyle (1989). Death Of The Ayatolla: U.S. Calls Better Iran Ties Unlikely: But Administration Is Willing to Talk With New Leaders. *Los Angeles Times* 5. 6. 1989 (http://articles.latimes.com/1989-06-05/news/mn-1291_1_khomeini-s-death-ayatollah-ruhollah-khomeini-iran-s-revolutionary-guard, 5. 3. 2015).

Mearsheimer, John (2001). *The Tragedy of Great Power Politics* (New York: Norton paperback).

Mickolus, Edward (2014). *The 50 Worst Terrorist Attacks* (Westport: Praeger).

Murray, Donette (2009). *US Foreign Policy and Iran: American-Iranian Relations Since the Islamic Revolution* (New York: Routledge).

Naím, Moises (2009). *Rogue Aid* (<http://foreignpolicy.com/2009/10/15/rogue-aid/>, 20. 3. 2015).

Náim

Nasaw, Daniel (2010). US lifts web sanctions on Cuba, Iran and Sudan. *The Guardian* 9. 3. 2010 (<http://www.theguardian.com/world/2010/mar/09/us-internet-cuba-iran-sudan>, 31. 3. 2015).

NBC News (2014). *Iran plans legal action after US rejects visa for UN ambassador Hamid Aboutalebi* (<http://www.abc.net.au/news/2014-04-13/iran-plans-legal-action-after-us-rejects-visa-for-un-ambassador/5386560>, 14. 4. 2015).

Obama, Barack (2007). Renewing American Leadership. *Foreign Affairs* (<http://www.foreignaffairs.com/articles/62636/barack-obama/renewing-american-leadership>, 22. 3. 2015).

Obama, Barack (2009a). Remarks by President Barack Obama. *The White House* 5. 4. 2009 (https://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-By-President-Barack-Obama-In-Prague-As-Delivered, 24. 3. 2009).

Obama, Barack (2009b). Remarks by the President On a New Beginning. *The White House* 4. 6. 2009 (https://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-by-the-President-at-Cairo-University-6-04-09, 24. 3. 2009).

Obama, Barack (2011a). Remarks of President Obama Marking Nowruz. *The White House* 20. 3. 2011 (<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/03/20/remarks-president-obama-marking-nowruz>, 5. 4. 2015).

Obama, Barack (2011b). Executive Order 13590 -- Iran Sanctions. *The White House* 21. 11. 2011 (<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/11/21/executive-order-13590-iran-sanctions>, 7. 4. 2015).

O'Neill, Jim (2007). *Beyond the BRICs: A Look at the 'Next 11'* (<http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/brics-book/brics-chap-13.pdf>, 24. 2. 2015). s. 1-272.

OSN (2006). *Rezoluce Rady bezpečnosti o Íránu* (<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1167>, 18. 3. 2015).

P5+1 (2006). *Elements of a proposal to Iran* (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/reports/90569.pdf, 18. 3. 2015).

Pleming, Sue (2009). Clinton's says Iran's nuclear pursuit is "futile". *Reuters* 26. 7. 2009 (<http://www.reuters.com/article/2009/07/26/us-iran-usa-clinton-idUSN2651064120090726>, 27. 3. 2015).

Pollack, Kenneth (2004). *The Persian Puzzle: The Conflict Between Iran and America*. (New York: Random House).

Ponížilová, Martina (2011). Same Goal, Different Ways: Hegemonic Efforts of Regional Powers Brazil, India and Iran. *Contemporary European Studies* 2011 (1), s. 65-85.

Rajaei, Farhang (1993). *The Iran-Iraq War: The Politics of Aggression* (Gainesville: University Press of Florida).

Rice, Condoleezza (2000). Campaign 2000: Promoting the National Interest. *Foreign Affairs* (<http://www.foreignaffairs.com/articles/55630/condoleezza-rice/campaign-2000-promoting-the-national-interest>, 14. 3. 2015).

Rice, Condoleezza (2006). Condoleezza Rice Holds News Conference on Iran. *The Washington Post*. 31. 5. 2006 (<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/05/31/AR2006053100937.html>, 17. 3. 2015).

Ronen, Yaël (2010). *The Iran Nuclear Issue* (Londýn: Bloomsbury Publishing).

Sayah, Reza – Karimi, Faith (2014). Iran says it's implementing interim nuclear deal. *CNN* 20. 1. 2014 (<http://edition.cnn.com/2014/01/20/world/meast/iran-nuclear-deal/>, 12. 4. 2015).

Sciolino, Elaine (1998). Iran Rejects Overtures by Albright. *The New York Times* 26. 6. 1998 (<http://www.nytimes.com/1998/06/26/world/iran-rejects-overtures-by-albright.html>, 12. 3. 2015).

Shenon, Philip (2000). Major Overture Toward Iran Expected in Speech by Albright. *The New York Times* 17. 3. 2000 (<http://www.nytimes.com/2000/03/17/world/major-overture-toward-iran-expected-in-speech-by-albright.html>, 13. 3. 2015).

Skootky, Mark D. (1995). *U.S. Nuclear Policy Toward Iran* (<http://people.csail.mit.edu/boris/iran-nuke.text>, 10. 3. 2015).

Slavin, Barbara (2009). *Bitter Friends, Bosom Enemies: Iran, the U.S., and the Twisted Path to Confrontation* (New York: Macmillan).

Spetalnick, Matt (2009). Obama uses G8 debut to issue warning to Iran. *Reuters* 10. 7. 2009 (<http://www.reuters.com/article/2009/07/10/us-g8-summit-obama-iran-idUSTRE56938J20090710>, 26. 3. 2015).

Stupnytska, Anna – Wilson, Dominic (2007). *Global Economics Paper No: 153* (<http://www.chicagobooth.edu/~media/E60BDCEB6C5245E59B7ADA7C6B1B6F2B.pdf>, 21. 2. 2015) s. 1-24.

Swansbrough, Robert (2008). *Test by Fire: The War Presidency of George W. Bush* (London: Palgrave Macmillan).

Tank, Pinar (2012). *The concept of "rising powers"* (http://www.peacebuilding.no/var/ezflow_site/storage/original/application/aa7c23bf5887ab060f1af737a39a000a.pdf, 19. 2. 2015). s. 1-4.

Tavana, Daniel (2013). *A Guide to Iran's Presidential Election* (Washington, D.C.: Project on Middle East Democracy).

The American Presidency Project. *Teheran Iran Toasts of the President and the Shah at a State Dinner* (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=7080>, 10. 2. 2015).

The Economist (2014). *American military power: Unrivalled, for now*. 3.5.2014 (<http://www.economist.com/news/united-states/21601535-no-other-country-comes-close-americas-hard-power-its-lead-slipping-unrivalled>, 20.4.2015).

The Economist (2015). *Fading hope* (<http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21645738-foreign-businesses-are-looking-beyond-falling-oil-prices-and-limping>, 20.4.2015).

The Freedom House (2015). *Iran* (<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/iran#.VUHhZ9Ptmko>, 18. 4. 2015).

The Guardian (2009). *Ayatollah Ali Khamenei dismisses Barack Obama's overtures to Iran* (<http://www.theguardian.com/world/2009/mar/21/ali-khamenei-barack-obama-iran>, 24. 3. 2015).

The New York Times (1995). *Iran Nuclear Contract With Russia Is Due* (<http://www.nytimes.com/1995/01/08/world/iran-nuclear-contract-with-russia-is-due.html>, 15. 3. 2015).

The Washington Post (2012). *President Obama's defense strategy rests on shaky assumptions*. 6.1.2012 (http://www.washingtonpost.com/opinions/president-obamas-defense-strategy/2012/01/06/gIQAKm5pfP_story.html, 20.4.2015).

The White House (2012). *Fact Sheet: Sanctions Related to Iran* (<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/07/31/fact-sheet-sanctions-related-iran>, 9. 4. 2015).

The White House Historical Association. *Jimmy Carter And the Iranian Hostage Crisis* (http://www.whha.org/whha_classroom/classroom_9-12-transitions-carter.html, 18. 2. 2015).

The World Bank (2015). *GDP (current US\$)* (http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?order=wbapi_data_value_2010+wbapi_data_value+wbapi_data_value-first&sort=desc, 20.4.2015).

Toth, Robert (1989). Bush Presses Iran About U. S. Hostages. *Los Angeles Times* 6. 6. 1989 (http://articles.latimes.com/1989-06-06/news/mn-1718_1_khomeini-death-sixteen-westerners-ayatollah-ruhollah-khomeini, 5. 3. 2015).

Tower Commission (1987). *Excerpts From the Tower Commission's Report* (<http://www.presidency.ucsb.edu/PS157/assignment%20files%20public/TOWER%20EXCERPTS.htm#PartI>, 27. 2. 2015).

Trenta, Luca (2013). The Champion of Human Rights Meets the king of Kings: Jimmy Carter, the Shah, and Iranian Illusions and Rage. *Diplomacy & Statecraft* 24 (3), 476–498.

Tucker, Spencer (2010). *The Encyclopedia of Middle East Wars [5 volume]: The United States in the Persian Gulf, Afghanistan, and Iraq Conflicts* (Santa Barbara: ABC-CLIO).

Tůma, Miroslav (2009). *Mírové využívání jaderné energie, nešíření jaderných zbraní a jaderné odzbrojení* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů).

Tureček, Břetislav – Brezovská, Katarína (2010). Írán chce začít obohacovat uran, svět zvažuje sankce. *Český rozhlas* 8. 2. 2010 (http://www.rozhlas.cz/zpravy/blizkyvychod/_zprava/692338, 31. 3. 2015).

Tureček, Břetislav (2013). *Labyrintem Íránu* (Praha: Knižní klub).

Turner, Stansfield (1991). *Terrorism and Democracy* (Boston: Houghton Mifflin).

U.S. Department of State (2011a). *Fact Sheet: Comprehensive Iran Sanctions, Accountability, and Divestment Act (CISADA)*. (<http://www.state.gov/e/eb/esc/iransanctions/docs/160710.htm>, 3. 4. 2015).

U.S. Department of State (2011b). *Virtual Embassy Tehran* (<http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2011/12/178343.htm>, 16. 4. 2015).

U.S. Department of State (2011c). *State Department's „Ask Alan“: New Way to Engage with Iranians* (<http://iipdigital.usembassy.gov/st/english/texttrans/2011/08/20110802152626su0.7143322.html#axzz3YG8MeVap>, 17. 4. 2015).

U.S. Department of the Treasury (2010). *Executive order 13553* (<http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Documents/13553.pdf>, 3. 4. 2015) s. 1–5.

United Nations (2010). *Security Council Imposes Additional Sanctions on Iran, Voting 12 in Favour to 2 Against, with 1 Abstention* (<http://www.un.org/press/en/2010/sc9948.doc.htm>, 2. 4. 2015).

United States Special Operation Command (2007). *United States Special Operation Command 1987-2007* (<http://fas.org/irp/agency/dod/socom/2007history.pdf>, 25. 2. 2015), s. 142.

UN (2015). *TREATY ON THE NON-PROLIFERATION OF NUCLEAR WEAPONS (NPT)* (<http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/NPT.shtml>, 20. 4. 2015).

Waisová, Š. (2009). *Úvod do studia mezinárodních vztahů* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Weisman, Steven R. – Fathi, Nazila (2006). Iranian Reopen Nuclear Centres. *The New York Times* 11. 1. 2006 (<http://www.nytimes.com/2006/01/11/international/middleeast/11diplo.html>, 17. 3. 2015), 2.

Williams, Carol (1995). Russia Won't Budge on Iran Nuclear Deal. *Los Angeles Times* 4. 4. 1995 (http://articles.latimes.com/1995-04-04/news/mn-50854_1_nuclear-weapons, 10. 3. 2015).

World Bank (2015). *Iran Overview* (<http://www.worldbank.org/en/country/iran/overview>, 20.4.2015).

Wright, Robin (2010). *The Iran Primer* (Washington: United States Institute of Peace).

Zanchetta, Barbara (2009). The United States And the „Loss“ of Iran. *Working Papers In International History And Politics* (4), s. 1–28.

Zlochová, Lubica (2010). Spojené státy předložily návrh sankcí vůči Íránu. *Český rozhlas* 19. 5. 2010 (http://www.rozhlas.cz/zpravy/blizkyvychod/_zprava/734939, 1. 4. 2015).

7 RESUMÉ

The main topic of this thesis is foreign policy of the United States against Iran. The United States in this thesis represent a great power and Iran represents new emerging power. The time period of this thesis is from the year 1979, when the Islamic revolution took place in Iran, until year 2015. The thesis is delimited from the Islamic revolution in 1979 on the grounds that it has become crucial event of the former international environment, but especially for bilateral relations of the United States and Iran in the specified time period.

The purpose of this thesis is to analyse US foreign policy towards Iran in the specified time period.

The first part of the thesis defines the theoretical framework in which are presented basic concepts. The first chapter of the theoretical part deals with the concept of power, which is a key issue in international relations. The second chapter focuses on the concept of great power. Here are the the main conditions defined which the state must meet to become a great power. The last theoretical concept is the concept of emerging powers in which we include in particular those states that appeared to be on the rise after the Cold War and nowadays has a considerable share of power. Among these states, for example, we can include Brazil, India and Iran. In the second part of the thesis we can find the concepts of the great power in the United States and the emerging powers on Iran. Here are mentioned military, economic and other advantages of the two states, which are key concepts. The third part deals with the analysis of the foreign policy of the United States against Iran. This part is divided into several chapters by individual administrative periods of the Presidents of the United States, namely J. Presidents Carter, Reagan, GHW Bush, B. Clinton, GW Bush, B. Obama.

With respect to this research question can say that mutual relations in a defined period of time through the efforts of both actors times were strained. Factors that

affect relationships are economic sanctions, the Iranian nuclear program and the security situation in the Middle East. In this thesis I have tried to answer the research question is: How have the relations between the United States and Iran between the years 1979-2015 developed and which factors were influencing relationships?